

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ,
ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра менеджменту та економічної безпеки

**МІЖНАРОДНИЙ КОНТРОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ,
ПОВ'ЯЗАНИХ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ**

кваліфікаційна робота
здобувач вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
КОПІЛЬЧАК Юрій Олегович

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
НАГІРНА Оксана Вікторівна

Рецензент
доктор економічних наук, професор
МИСЬКІВ Галина Василівна

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«09» грудня 2024 р., протокол № 1
завідувач кафедри менеджменту
та економічної безпеки

_____ **КОПИТКО М. І.**

Львів
2024

АНОТАЦІЯ

КОПИЛЬЧАК Ю.О. Міжнародний контроль фінансових потоків, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня "магістр" за спеціальністю 072 "Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок". - Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2024.

У кваліфікаційній роботі досліджено теоретичні засади здійснення міжнародного контролю фінансових потоків, пов'язаних із відмиванням злочинних доходів. Розглянуто природу та типи незаконних фінансових потоків, інструменти міжнародного контролю фінансових потоків, пов'язаних з відмиванням злочинних доходів та міжнародні стандарти у сфері контролю за незаконними фінансовими потоками. Проведено аналіз ефективності міжнародного контролю фінансових потоків, пов'язаних із відмиванням злочинних доходів та запропоновано напрями вдосконалення інструментів міжнародного контролю фінансових потоків, пов'язаних із відмиванням злочинних доходів.

Ключові слова: фінансові потоки, міжнародний контроль, міжнародні стандарти, незаконні фінансові потоки, легалізація злочинних доходів, міжнародна практика.

ANNOTATION

KOPYLCHAK Y.O. International Control of Financial Flows Related to Money Laundering. – Manuscript.

Qualification work for obtaining the Master's degree in specialty 072 "Finance, Banking, Insurance, and Stock Market." – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2024.

This qualification work examines the theoretical foundations of international control over financial flows associated with money laundering. It explores the nature and types of illegal financial flows, tools for international control of financial flows linked to money laundering, and international standards in the field of control over illicit financial flows. The work analyzes the effectiveness of international control of financial flows related to money laundering and suggests ways to improve the tools of international control over such financial flows.

Keywords: financial flows, international control, international standards, illicit financial flows, money laundering, international practice.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ	7
1.1. Суть, види та причини виникнення незаконних фінансових потоків	7
1.2. Інструментарій міжнародного контролю фінансових потоків, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів	12
1.3. Міжнародні стандарти у сфері контролю за нелегальними фінансовими потоками	17
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ	24
2.1. Типологічні схеми міжнародних незаконних фінансових потоків	24
2.2. Результати здійснення міжнародного контролю фінансових потоків, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів	31
Висновки до розділу 2	41
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МІЖНАРОДНОГО КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ	43
3.1. Міжнародна практика здійснення контролю фінансових потоків, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів	43
3.2. Напрями вдосконалення міжнародного контролю незаконних фінансових потоків	51
Висновки до розділу 3	58
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Незаконні фінансові потоки значно впливають на економічний і соціальний розвиток країни різними способами. Незареєстровані фінансові потоки як усередині країни, так і за її межі, серйозно підривають державні доходи та позбавляють суспільство ресурсів, які могли б бути спрямовані на громадські потреби, а також на здійснення економічних і соціальних реформ. Незаконні фінансові потоки, особливо ті, що пов'язані з організованою злочинністю, виводять гроші з легальної економіки, змушуючи державу виділяти більше ресурсів на боротьбу зі злочинністю та допомогу її жертвам. Втрата ресурсів і податкових надходжень через незаконні фінансові потоки ускладнює реалізацію базових соціальних програм та інфраструктурних проєктів, спрямованих на поліпшення добробуту громадян, особливо малозабезпечених.

Необхідно розробити нові підходи та політики для протидії незаконним фінансовим потокам, створивши комплексний ланцюг заходів. Цей процес має охоплювати виявлення, заморожування, вилучення, конфіскацію та повернення незаконно отриманих активів, а також їхнє прозоре управління, ліквідацію та спрямування ресурсів на найважливіші потреби розвитку. Така система дозволить країнам вилучати мільярдні активи й використовувати їх на будівництво шкіл, лікарень, клінік та розвиток місцевої інфраструктури, а також на виплати зарплат учителям і медикам.

Проблеми оцінки незаконних фінансових потоків, а також основних методів і механізмів легалізації злочинних доходів давно привертають увагу науковців як з України, так і з інших країн. Зокрема, ці аспекти вивчали такі дослідники, як Л. М. Борисенко, Н. М. Добіжа, В. І. Дмитренко, О. В. Ключка, С. С. Ключка, Н. С. Марушко, О. В. Панасюк, В. Ф. Піхоцький, О. М. Піхоцька, І. М. Сисоєва та інші. Проте міжнародна практика фінансового контролю над незаконними потоками постійно змінюється, що підкреслює важливість нових досліджень і поглибленого аналізу.

У написанні цієї кваліфікаційної роботи основний акцент буде зроблено на аспектах міжнародного контролю над незаконними фінансовими потоками. Дослідження базуватиметься на інформації з літературних джерел, статистичних даних та інших доступних ресурсів. Воно зосередиться на аналізі актуальних питань у цій сфері, а також на визначенні нових стратегій і рішень, що відповідають сучасним викликам та ризикам у сфері міжнародного фінансового контролю.

Мета і завдання дослідження. Метою наукового дослідження є аналіз теоретичних і практичних аспектів міжнародного контролю фінансових потоків, пов'язаних із легалізацією доходів від злочинної діяльності. Для реалізації цієї мети поставлені такі завдання:

- розглянути сутність, типи та причини, що спричиняють появу незаконних фінансових потоків;
- визначити інструменти міжнародного контролю фінансових потоків, що мають зв'язок із відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом;
- розглянути міжнародні норми для регулювання та моніторингу нелегальних фінансових потоків;
- дослідити схеми міжнародних незаконних фінансових потоків;
- оцінити результативність міжнародного контролю фінансових потоків, що стосуються відмивання злочинних доходів;
- дослідити зарубіжний досвід контролю за фінансовими потоками, що пов'язані з відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом;
- визначити шляхи підвищення ефективності міжнародного контролю нелегальних фінансових потоків.

Об'єктом дослідження виступає система контролю за фінансовими потоками, пов'язаними з відмиванням злочинних доходів, як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти вдосконалення системи контролю фінансових потоків, пов'язаних із відмиванням злочинних доходів, із залученням міжнародного досвіду.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано діалектичний метод для глибокого аналізу сутності поняття «нелегальні фінансові потоки. За допомогою статистичних методів оцінено обсяг і характеристики нелегальних фінансових потоків. Завдяки поєднанню системного підходу, історичного методу, а також методів аналізу та синтезу виконано систематизоване узагальнення наявних теоретичних положень щодо визначення окремих дефініцій та явищ. Для вирішення інших завдань було використано методи аналізу, моделювання, спостереження, узагальнення, опису, порівняння.

Наукова новизна одержаних результатів:

- визначення основних характеристик ефективної системи міжнародного контролю за фінансовими потоками, пов'язаними з відмиванням злочинних доходів, а також оцінка ефективності використання фінансових ресурсів, що дозволяє сформулювати чіткі критерії успішності такої системи контролю.

Основний зміст роботи. У першому розділі висвітлено сутність та види незаконних фінансових потоків, інструменти міжнародного контролю фінансових потоків, що стосуються відмивання злочинних доходів та міжнародні стандарти у сфері нагляду за незаконними фінансовими потоками.

У другому розділі наведені типові моделі міжнародних нелегальних фінансових потоків та проведено аналіз результативності міжнародного контролю фінансових потоків, пов'язаних із відмиванням злочинних доходів.

У третьому розділі досліджено світовий досвід контролю за фінансовими потоками, пов'язаними з відмиванням злочинних доходів та запропоновані шляхи вдосконалення міжнародного контролю нелегальних фінансових потоків.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота включає анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел, який складається з 41 найменування. Загальний обсяг роботи – 66 сторінок, з яких 58 відведено на основний текст, що містить 11 рисунків і 3 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

1.1. Суть, види та причини виникнення незаконних фінансових потоків

Управління соціально-економічними процесами на рівні держави чи окремих підприємств передбачає використання фінансових ресурсів. Обсяги та напрями використання цих коштів, а також їх потоки визначаються масштабом діяльності. Прихований характер руху таких ресурсів може спричинити їх нецільове використання. Крім того, існує ризик неефективного витрачання коштів. Тому важливо здійснювати контроль за законністю, цільовим призначенням і ефективністю використання фінансових потоків.

Фінансові потоки - це рух грошових коштів у межах конкретної системи або організації. Вони відображають всі прибутки, витрати, інвестиції та інші фінансові операції, пов'язані з грошовими ресурсами, які надходять або виходять з певного джерела. Фінансові потоки можна вимірювати на різних рівнях - від підприємства до галузі, країни або світової економіки.

Ці потоки можуть бути класифіковані на різні типи в залежності від їх характеру та походження. Основні категорії фінансових потоків включають:

Потоки доходів - це фінансові надходження, які можуть бути отримані з різних джерел (продаж товарів/послуг, прибутки від інвестицій, проценти по кредитах, дивіденди тощо).

Потоки витрат - це фінансові ресурси, що спрямовуються на різні потреби, включаючи закупівлю товарів і послуг, оплату праці, погашення кредитів, сплату податків, комунальні послуги тощо.

Інвестиційні потоки - це грошові кошти, які вкладаються в активи, такі як нерухомість, цінні папери, акції, облігації чи інші фінансові інструменти, з метою отримання прибутку в майбутньому.

Фінансові потоки міжнародної торгівлі — це грошові кошти, пов'язані з купівлею та продажем товарів і послуг між різними країнами, включаючи експорт, імпорт, іноземні інвестиції та платежі за послуги.

У контексті глобалізації економічних зв'язків та відносин ключовими факторами, що впливають на обсяги і структуру трансграничних фінансових потоків, є:

- відкритість національних економік для залучення капіталу та розвиток інвестиційних проектів;
- розвиток міжнародних валютно-кредитних відносин та збільшення обсягу міжбанківських транскордонних операцій;
- збільшення міграційних потоків, міжнародного переміщення трудових ресурсів і, відповідно, обсягів трансграничних грошових переказів;
- зростання обсягів операцій на фінансових ринках, приріст доходів від акцій та інших фінансових інструментів;
- активізація економічної, соціальної та культурної співпраці між державами, а також посилення соціально-економічної диференціації, що викликає зростання потреби в кредитних ресурсах;
- збільшення обсягів виробництва та експорту (імпорту);
- розширення вивозу капіталу та рекапіталізації прибутків, отриманих за межами країни - експортерів капіталу;
- розширення зовнішніх запозичень і обсягів операцій з обслуговування зовнішнього боргу;
- активізація міждержавних замовлень, військово-технічного та інших форм міжнародного співробітництва;
- поширення корупції та криміналізація економічних зв'язків;
- зростання загрози міжнародного тероризму;

- посилення міграційних потоків, міжнародного пересування робочої сили;
- формування міждержавних об'єднань із спільними бюджетами та зростання фінансування країн з низьким рівнем розвитку;
- збільшення державних активів, що перебувають на території інших країн;
- зростання обігу тіньових фінансових потоків.

Контроль за використанням значних фінансових потоків пов'язаний з інтеграційними процесами, які включають вільний рух капіталу, товарів, послуг та робочої сили. У ході цих процесів формуються спільні бюджети країн, що входять до союзів та об'єднань. Кошти з цих бюджетів виділяються для реалізації програм у межах окремих держав на користь усієї групи країн. Тому необхідний фінансовий контроль за використанням спільних бюджетних ресурсів.

Відомим є факт, що військові злочини, тероризм та організована злочинність фінансуються з джерел, які зазвичай є незаконними. Кожного року організована злочинність та торгівля наркотиками й зброєю, разом із прихованими або незаконними податковими та комерційними практиками формують мільярди доларів прихованих фінансових потоків. Прибутки, здобуті злочинним шляхом, можуть бути виведені за кордон, часто в офшорні зони. Вони також можуть бути відмиті та реінвестовані в легальні сектори. Великомасштабна організована злочинність і війна, разом із супутніми нелегальними економічними потоками, ослаблюють державні інститути через підживлення корупції та насильства, підриваючи верховенство права. Це, в свою чергу, стає перепорою для притоку державних і приватних інвестицій та позбавляє законну економіку ресурсів, необхідних для сталого розвитку в усіх його аспектах.

На даний момент немає єдиного загальновизнаного визначення незаконних фінансових потоків (НФП), оскільки цей термін охоплює широкий спектр дій і видів діяльності, що відображають складність та багатогранність

міжнародної незаконної торгівлі та фінансів [34]. Відсутність чіткого й загальноприйнятого визначення ускладнює аналіз цього явища та розробку конкретних рекомендацій.

Економічна комісія ООН для Африки зазначає, що такий термінологічний вакуум перешкоджає впровадженню ефективних політичних заходів [41]. Ще однією проблемою є складність кількісної оцінки НФП, що ускладнює статистичний аналіз.

Це пов'язано з тим, що злочинці навмисно приховують або маскують незаконні фінансові потоки та пов'язані з ними злочини, щоб уникнути втручання правоохоронних органів. Через це збір надійної інформації для моделювання злочинних дій і отримання необхідних даних, які можуть надати точні відповіді, стає складним завданням [22]. Незважаючи на ці труднощі, для цілей цього дослідження та для підтримки держав у розробці комплексних і ефективних заходів реагування на загрозу, НФП визначаються як доходи, надходження та будь-які інші активи, отримані в результаті таких видів діяльності:

- Корупційні дії, що включають доходи від крадіжок, хабарів, розкрадання та привласнення національного багатства державними службовцями.
- Незаконна торгівля, зокрема доходи, отримані внаслідок ухилення від сплати податків, надання неправдивих заяв, викривлення фінансової звітності та фальсифікацію рахунків-фактур у торговій діяльності, а також відмивання грошей через комерційні операції.
- Інші серйозні злочини, які включають доходи від злочинної діяльності, торгівлю людьми та наркотиками, контрабанду, виготовлення підробленої продукції, кримінальний захист або вимагання та фінансування тероризму [34].

Ця класифікація, яка трохи відрізняється від тієї, що використовувалася ЕКА ООН у 2013 році, підкреслює не тільки різноманітний та динамічний характер незаконних фінансових потоків, а й необхідність комплексних

(цілісних) заходів реагування, які дозволяють нейтралізувати загрозу з різних аспектів, тобто не лише через дії правоохоронних органів [34].

У цій класифікації також не враховано, що незаконні фінансові потоки можуть бути не лише міжнародними. Значні втрати та шкода можуть завдати національній економіці, системі охорони здоров'я і освіти, а також можливостям працевлаштування, навіть якщо НФП виникають в межах однієї країни. Динаміка форм НФП варіюється залежно від країни, враховуючи рух незаконних потоків, що надходять до країни, проходять через неї та виходять за її межі. Проте незаконні потоки з високою вартістю, такі як ті, що виникають від торгівлі наркотиками, зазвичай пов'язані з підвищеними рівнями злочинності, включаючи корупцію.

Відсутність аналізу статистичних даних про нелегальні фінансові потоки створює невизначеність щодо їх обсягу, тенденцій, джерел виникнення та впливу на сталий розвиток. Оскільки нелегальні фінансові потоки можуть значно варіюватися між країнами і регіонами, відсутність єдиної системи ускладнює їх оцінку.

Нелегальні фінансові потоки, що виникають з незаконної економічної діяльності, можуть бути відмиті, щоб подальші транзакції виглядали легальними. Хоча капітал незаконного походження слід розглядати як нелегальні фінансові потоки при перетині кордону, через прихований характер такої діяльності важко визначити джерело цих потоків, особливо коли дистанція від їх походження збільшується. Також нелегальні фінансові потоки можуть виникати з легальної економічної діяльності, але стають прихованими, якщо ними керують або передають їх таємно, наприклад, з метою ухилення від податків або для фінансування незаконної діяльності.

Ефективність досягнення цілей сталого розвитку економічною системою стає вразливою через підрив нелегальними фінансовими потоками. Основна мета, встановлена в рамках Сталого розвитку до 2030 року, акцентує увагу на необхідності посилення мобілізації фінансових ресурсів для сталого розвитку, включно з покращенням здатності держав збирати доходи та

збільшенням ресурсів для інвестицій. Нелегальні фінансові потоки ставлять під загрозу ці плани та пріоритети. Світові ініціативи з фінансування розвитку закликають подвоїти зусилля для суттєвого скорочення нелегальних фінансових потоків, з метою їхнього повного усунення в майбутньому.

Таким чином, необхідність вивчення природи та форм нелегальних фінансових потоків привела до висновку, що вони впливають на економічне зростання, безпеку, розвиток та верховенство права, і їх слід розглядати як суттєву перешкоду для сталого розвитку. Ці потоки тісно пов'язані з іншими факторами, що заважають ефективно використовувати та мобілізувати внутрішні доходи і ресурси для сталого розвитку, такими як злочинність, корупція, тероризм, конфлікти, неефективне управління фінансами, неконтрольоване використання природних ресурсів тощо.

1.2. Інструментарій міжнародного контролю фінансових потоків, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів

Інструменти міжнародного контролю мають узагальнений характер і спрямовані на оцінку відповідності міжнародним стандартам. Водночас, оцінка нормативних стандартів у сфері боротьби з незаконними фінансовими потоками чітко регламентована і включає детальні механізми реагування, розроблені такими організаціями, як Робоча група ОЕСР з питань боротьби з хабарництвом, Глобальний форум з прозорості та обміну інформацією для податкових цілей, UNCAC і Робоча група з фінансових розслідувань [14]. Ці інструменти зосереджені на узгодженості політики контролю за незаконними фінансовими потоками та нормативному забезпеченні фінансового контролю в національних системах.

У загальному вигляді, інструменти міжнародного контролю за незаконними фінансовими потоками варто аналізувати за такими напрямками:

- ризики та стратегічні підходи;
- інституційні механізми;

- управління компромісами та вирішення політичних конфліктів;
- ефективність реалізації.

Для кожного напрямку існує ряд питань, які необхідно враховувати, причому їх особливістю є опора на національні системи та практики. Через це неможливо визначити єдину універсальну модель, але така модель залишається гнучкою та нейтральною щодо різних підходів до досягнення бажаного функціонального результату, відображаючи національні пріоритети та економічні системи. Узагальнена модель програми використовує методичний підхід для оцінки напрямів міжнародного контролю незаконних фінансових потоків, з метою забезпечення узгодженості та ефективності між економічними системами різних країн світу.

У заходах боротьби з незаконними фінансами задіяно більше одного учасника, через що різні інституції можуть дублювати обов'язки або діяти як незалежні елементи в системі контролю. Наприклад, оцінка щодо незаконних фінансових потоків може починатися з подання фінансовою установою звіту про підозрілі операції, після чого різні установи розпочинають власні розслідування. Кожен етап може виконуватися іншим підрозділом або кількома співпрацюючими відомствами.

У багатьох країнах діють численні слідчі та правоохоронні органи з різними, а іноді й дублюючими повноваженнями. Для ефективної боротьби з незаконними фінансовими потоками необхідно, щоб країни впровадили чіткі правила або системи, які б гарантували, що діяльність різних органів не заважатиме одна одній. Також важливо забезпечити координацію та співпрацю між цими органами, де це можливо.

У випадках, коли різні агентства мають дублюючі повноваження (наприклад, національні та місцеві правоохоронні органи), країни можуть потребувати механізму вирішення конфліктів, щоб уникнути випадкового втручання та перешкод у їхній роботі. У деяких юрисдикціях це регулюється спеціальними правилами, що визначають, яке відомство має пріоритет у разі конфлікту, або ж існують координаційні центри з базами даних для

відстеження окремих справ. Можливі різні механізми для вирішення цих питань, зокрема ієрархія пріоритетів, обмін інформацією через бази даних розслідувань або активні координаційні заходи.

Вийшовши за рамки конфлікту, можна налагодити ефективну оперативну співпрацю шляхом обміну релевантною інформацією, досвідом та можливостями між відомствами. Це здатне створити синергію і суттєво підвищити ефективність зусиль у боротьбі з НФП. Зазвичай, досягнення цієї мети можливе через двосторонні зв'язки між відповідними відомствами, проте це потребує належної законодавчої бази, ефективної комунікації та культури співпраці.

Необхідність розв'язання конфліктів, співпраці та координації стосується як нагляду, так і примусового виконання. У деяких країнах існує кілька фінансових наглядових органів, що мають різні географічні або галузеві повноваження. Наприклад, одна універсальна фінансова установа, яка функціонує в кількох регіонах, може підпадати під контроль багатьох наглядових органів.

Багато країн мають національний координаційний орган, відповідальний за конкретну політику щодо проблем НФП, таких як відмивання грошей. Цей орган об'єднує всі відповідні установи, які можуть діяти для забезпечення ефективного функціонування механізмів оперативної координації та виконувати роль форуму для координації політики у сфері протидії НФП.

Україна запровадила комплексну оперативну систему для боротьби з фінансовими злочинами. Державна служба фінансового моніторингу (ДСФМ) була створена як підрозділ фінансової розвідки (ПФР) і націлена на протидію відмиванню грошей та фінансуванню терористичної діяльності [37]. ДСФМ складається з трьох основних департаментів: Департаменту фінансових розслідувань, Департаменту інформаційних технологій та Департаменту координації системи фінансового моніторингу. Кожен із цих департаментів

має підрозділи, що відповідають за боротьбу з різними аспектами фінансових злочинів у країні [38].

Різні державні органи підтримують Україну в реалізації заходів реагування на організовану злочинність, арешті та конфіскації активів, пов'язаних із цією діяльністю. До таких органів, серед інших, належать Служба безпеки України (СБУ), Національна поліція України (НПУ), Державна міграційна служба, Державна прикордонна служба, Державне агентство рибного господарства та Служба зовнішньої розвідки України [39].

У 2016 році в Україні було засновано Агентство з розшуку та управління активами (АРМА), яке сприяє відстеженню та управлінню активами, пов'язаними з корупційними правопорушеннями та іншими серйозними злочинами [21].

Кримінально-процесуальний кодекс України (КПК) передбачає, що активи фізичних та юридичних осіб можуть бути заморожені на будь-якому етапі розслідування, при умові що вони можуть слугувати доказами, інструментами злочину чи коштами, отриманими злочинним шляхом, а також можуть бути використані судовими органами для компенсації завданої шкоди.

Стаття 323 КПК дозволяє судам проводити заочні судові засідання у випадках, коли відповідач перебуває за кордоном, намагається уникнути правосуддя або якщо його ім'я є в міжнародному розшуку [13].

Кримінальний кодекс України (ККУ) визначає конфіскацію в Статті 59, застосовуючи її до ряду тяжких правопорушень, таких як контрабанда, торгівля людьми та порушення авторських прав. Згідно зі Статтею 59, можливе вилучення всього майна, що належить засудженій особі, або його частини, незалежно від джерела походження цього майна [13].

Окрім того, Кримінальний кодекс України (ККУ) дозволяє проводити спеціальну конфіскацію відповідно до статті 96-2; цей вид конфіскації застосовується до злочинних доходів. Внесення спеціальної конфіскації до ККУ як способу вилучення активів є значним і позитивним кроком, але цей механізм має стати стандартною процедурою в багатьох кримінальних

справах. Крім того, у 2019 році до ККУ була додана стаття 368-5, що відновлює кримінальну відповідальність за незаконне збагачення. Для доповнення цієї статті до Кримінального процесуального кодексу (КПК) були внесені нові зміни, які надають Вищому антикорупційному суду законні повноваження видавати накази про конфіскацію активів, пов'язаних із необґрунтованим збагаченням, та повертати їх на користь держави.

Водночас існує потреба в оцінці масштабів тіньових фінансових потоків. Наразі існують індикатори, розроблені різними міжнародними організаціями, які спрямовані на вирішення локальних завдань і мають специфічні особливості у методах розрахунку.

Щоб оцінити нелегальні фінансові потоки існують різноманітні індикатори:

- Індекс боротьби з відмиванням грошей Базельського інституту управління (Basel Anti-Money Laundering (AML) Index) був створений Базельським інститутом управління, і слугує для оцінки ризику використання фінансових систем для відмивання грошей. Він ґрунтується на різних аспектах, таких як законодавство, політика, ефективність регуляції та інші чинники, що впливають на успішність боротьби з відмиванням коштів.

- Індикатор нелегальних фінансових потоків Global Financial Integrity - розроблений організацією Global Financial Integrity (GFI), цей індикатор оцінює обсяги нелегальних фінансових потоків. Він надає інформацію стосовно масштабів проблем нелегальних фінансових потоків різних країн.

- Індекс сприйняття корупції Transparency International - створений організацією Transparency International, цей індекс оцінює рівень сприйняття корупції в різних країнах. Він враховує такі фактори, як корупція в урядових структурах, державному секторі, судовій системі та інших сферах. Високі значення індексу свідчать про мінімальне значення рівня корупції, а низькі значення показують її максимальний рівень.

Ці показники допомагають оцінити масштаб нелегальних фінансових потоків і корупції в різних країнах і регіонах світу. Вони забезпечують оцінку та порівняння ступеня ризику та проблематики нелегальних фінансових потоків і корупції, що сприяє урядам, міжнародним організаціям та дослідникам у розробці ефективних механізмів боротьби з цими явищами.

Важливо враховувати, що ці індикатори лише оцінюють і допомагають зрозуміти проблему нелегальних фінансових потоків і корупції. Вони ґрунтуються на доступних даних та методологіях, тому результати можуть бути приблизними. Аналізуючи ці індикатори, слід враховувати специфіку кожної країни та методологічні обмеження.

1.3. Міжнародні стандарти у сфері контролю за нелегальними фінансовими потоками

Нелегальні фінансові потоки мають міжнародний характер: злочинці використовують відмінності між національними правовими системами та слабку міжнародну співпрацю для приховування коштів від контролюючих органів. Для боротьби з цими потоками було розроблено низку міжнародних конвенцій, стандартів та створено відповідні органи. До них належать конвенції ООН, які встановлюють стандарти, яких повинні дотримуватися всі країни, щоб уникнути створення безпечних умов для нелегальних фінансових потоків. Сюди також входять договори чи організації з обмеженим членством, але з більш жорсткими та детальними заходами, що застосовуються країнами-учасницями, які проходять експертну оцінку для забезпечення їх належного виконання.

Міжнародна система включає кілька рівнів:

- Загальні правові зобов'язання, встановлені в рамках ООН, зокрема Віденська конвенція, Палермська конвенція, Конвенція Меріди, Конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму та різні резолюції Ради Безпеки ООН.

- Міжнародні стандарти, розроблені Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), зокрема щодо оподаткування: Типова податкова конвенція ОЕСР, Конвенція про взаємну адміністративну допомогу у податкових справах і Глобальний форум з питань прозорості та обміну інформацією для оподаткування. Сюди також входять Конвенція ОЕСР про боротьбу з хабарництвом і рекомендації Робочої групи з фінансових заходів.

- Добровільні та регіональні кодекси, стандарти, ініціативи, що стосуються незаконних фінансових потоків [11].

Основні міжнародні угоди щодо незаконних фінансових потоків:

- Конвенція ООН 1988 року, присвячена боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин.

- Міжнародна конвенція ООН 1999 року, що має на меті боротьбу з фінансуванням тероризму.

- Конвенція ООН 2000 року, яка спрямована на боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю.

- Конвенція ООН 2003 року, що фокусується на боротьбі з корупцією.

- Рекомендації FATF, що налічують 40 пунктів [13].

ОЕСР встановлює ключові міжнародні стандарти та співпрацює з організаціями, які відповідають за формування міжнародного права:

- У 1963 році Типова податкова конвенція ОЕСР вперше запропонувала проєкт Конвенції про уникнення подвійного оподаткування доходів і капіталу, ґрунтуючись на роботі, започаткованій Лігою Націй у 1920-х роках. Нині досить велика кількість угод базуються на моделі ОЕСР, яка вирішує основні питання, що виникають у міжнародній податковій системі, зокрема сприяє усуненню подвійного оподаткування та запобігає ухиленню від сплати податків.

- Багатостороння конвенція про взаємну адміністративну допомогу у податкових справах, розроблена ОЕСР та Радою Європи у 1988 році, служить правовим інструментом для країн, які співпрацюють для протидії

ухиленню від сплати податків. Вона охоплює різні аспекти, такі як обмін податковою інформацією, допомога у зборі податків та проведення одночасних податкових перевірок. У 2010 році Конвенція була оновлена протоколом, який впровадив новітні стандарти, зокрема в галузі обміну податковою інформацією, та відкрив можливість приєднання до неї для всіх країн, а не лише членів ОЕСР або Ради Європи. На сьогодні до Конвенції долучилися 85 юрисдикцій, і ця кількість стрімко зростає.

- Конвенція ОЕСР про боротьбу з підкупом іноземних державних службовців у міжнародних ділових операціях (Конвенція ОЕСР про боротьбу з хабарництвом) зобов'язує країни-учасниці криміналізувати підкуп іноземних державних посадовців у своїх національних законодавствах. Крім того, країни зобов'язані впроваджувати ефективні заходи для запобігання, виявлення, розслідування та притягнення до відповідальності за підкуп іноземних посадовців, скоєний фізичними особами чи компаніями.

- Глобальний форум з питань прозорості та обміну інформацією для цілей оподаткування є багатосторонньою платформою, яка забезпечує моніторинг і перегляд міжнародних стандартів у сфері податкової прозорості та обміну інформацією.

- Робоча група з фінансових заходів (FATF) є незалежним міжурядовим органом, який розробляє та просуває політику для захисту глобальної фінансової системи від відмивання грошей, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. Рекомендації FATF визнані міжнародним стандартом у сфері боротьби з відмиванням грошей (AML) та фінансуванням тероризму (CFT) [8; 11].

Крім зазначених конвенцій і стандартів, існує низка ініціатив та діалогів, спрямованих на підвищення спроможності урядів та ефективності міжнародних систем у боротьбі з незаконними фінансовими потоками. Багато з цих ініціатив очолює ОЕСР. До них належать:

- Регіональні антикорупційні ініціативи, які охоплюють країни, що не входять до ОЕСР, і стосуються питань хабарництва та корупції.

- CleanGovBiz — це ініціатива, яка підтримує уряди, бізнес та громадянське суспільство у формуванні принципів цілісності та боротьби з корупцією. Вона об'єднує наявні засоби протидії корупції у своєму інструментарії, посилює їх реалізацію, покращує координацію між зацікавленими сторонами та моніторить прогрес у досягненні доброчесності.

- Рекомендація ОЕСР щодо державних закупівель (разом із супутнім інструментарієм) містить керівні принципи для підвищення цілісності та прозорості у сфері державних закупівель, які є вразливими до корупції (включаючи неналежне виставлення рахунків) та/або підкупу (як з національних, так і з іноземних джерел).

- Принципи ОЕСР щодо прозорості та доброчесності в лобіюванні, а також Рекомендації ОЕСР щодо регулювання конфлікту інтересів і поліпшення етичної поведінки на державній службі стосуються ризикових факторів, які можуть призвести до захоплення політики та неправомірного впливу через політичні внески чи пожертви, а також ситуацій конфлікту інтересів, зокрема тих, що виникають унаслідок попереднього працевлаштування, що може ускладнити здатність уряду ефективно боротися з незаконними фінансовими потоками.

- Керівні принципи ОЕСР для транснаціональних підприємств сприяють економічному та соціальному розвитку, охоплюючи питання прав людини, боротьби з хабарництвом та оподаткування.

- Ініціатива з повернення вкрадених активів (StAR) — це спільний проєкт Світового банку та Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), що працює з країнами, що розвиваються, та фінансовими центрами, щоб запобігти відмиванню доходів від корупції та забезпечити більш систематичне й своєчасне повернення викрадених активів. Спільно з Робочою групою ОЕСР з питань хабарництва ініціатива StAR опублікувала аналіз, що стосується ідентифікації та кількісної оцінки доходів, здобутих через хабарництво.

- Податки та розвиток - Цільова група ОЕСР з питань податків та розвитку була створена у 2010 році і виконує консультативні функції в рамках Комітету ОЕСР з фіскальної політики та Комітету сприяння розвитку. Учасниками є представники ОЕСР, країн, що розвиваються, бізнесу та інших міжнародних організацій. Основні складові робочої програми з оподаткування та розвитку включають: сприяння взаємозв'язку між державним будівництвом, оподаткуванням та міжнародною допомогою; підтримка країн, що розвиваються, у розвитку спроможності з трансфертного ціноутворення та інших міжнародних податкових питань, а також оподаткування природних ресурсів; і допомога країнам з низьким рівнем доходів у покращенні прозорості та управління системами податкового стимулювання.

- Група підрозділів фінансової розвідки «Егмонт» — це організація, що популяризує передові практики серед підрозділів фінансової розвідки та сприяє міжнародному обміну інформацією щодо нелегальних фінансових потоків.

- Міжнародний альянс ліквідації корупції, організований Групою Світового банку, об'єднує керівників і високопосадовців органів розслідування та прокуратури, антикорупційних експертів, науковців та представників міжнародних організацій з більш ніж 130 країн.

- G20 взяла на себе провідну роль у кількох аспектах політики щодо нелегальних фінансових потоків, зокрема через принципи G20 стосовно бенефіціарної власності [11].

У 2015 році Генеральна Асамблея ООН затвердила Аддіс-Абебську програму дій, яка пропонує «відповідним міжнародним установам і регіональним організаціям публікувати оцінки обсягу та структури незаконних фінансових потоків» [26]. Подібним чином, Програма сталого розвитку до 2030 року та Цілі сталого розвитку (ЦСР) закликають держави:

- Значно скоротити незаконні фінансові потоки та торгівлю зброєю до 2030 року.
- Значно зменшити корупцію та хабарництво в усіх їх формах.

- Створити ефективні, відповідальні та прозорі інституції.
- Покращити мобілізацію внутрішніх ресурсів, зокрема шляхом підтримки країн, що розвиваються.
- Підвищити рівень глобальної макроекономічної стабільності.
- Посилити зусилля з виявлення та повернення викрадених активів, а також боротьби з організованою злочинністю [13; 26].

ООН також підкреслює важливість розробки методології для оцінки незаконних фінансових потоків, щоб відповідати вимогам щодо даних, що походять із глобальної системи показників сталого розвитку [40].

ЄС і ОЕСР також зіграли важливу роль у визначенні пріоритетів, які країнам слід враховувати для більш ефективного вирішення загроз відмивання грошей та незаконних фінансових потоків, необхідності посилення механізмів арешту та конфіскації активів, а також проблеми ухилення від сплати податків [20]. Додаткові механізми, такі як Камденська міжвідомча мережа повернення активів та аналогічні структури, надають важливу підтримку та забезпечують транскордонний діалог між правоохоронними органами та прокуратурами, що дозволяє ефективніше виявляти активи, пов'язані з організованою злочинністю та корупцією на високому рівні [23].

ОЕСР, ООН та інші організації активно залучені до розробки рекомендацій та аналізу для підтримки впровадження стандартів та заходів протидії нелегальним фінансовим потокам. Їхня діяльність охоплює найкращі практики та технічні вимоги для реалізації конкретних норм, настанови щодо інструментів або методів, що підвищують ефективність у сфері політики протидії НФП, а також аналізують специфічні проблеми, що виникають у контексті стандартів та їхнього впровадження.

Висновки до розділу 1

Економіка постійно перебуває в динамічному розвитку, приносячи суспільству як позитивні результати, так і ряд негативних наслідків. Поряд з

офіційним економічним сектором також існує так звана тіньова економіка, яка чинить негативний вплив як на національні, так і на глобальні економічні процеси.

Тіньова економіка спрямована на отримання прибутку через незаконну економічну діяльність або ухилення від державного контролю і сплати податків, нерідко включаючи й легальні види діяльності. Це поняття часто пов'язують із корупцією, нелегальними фінансовими операціями, що стосуються відмивання коштів з метою їх подальшого інвестування в офіційну економіку, а також з фінансуванням тероризму, торгівлею наркотиками, контрабандою та іншими подібними діями.

Важливим аспектом є впровадження міжнародного досвіду для підвищення ефективності контролю за незаконними фінансовими потоками. Загалом інструменти міжнародного контролю в цій сфері доцільно розглядати з акцентом на такі напрямки: оцінка ризиків і стратегічні підходи; управління компромісами та розв'язання політичних суперечностей; інституційні механізми; оцінка результативності впровадження заходів.

Кожен напрямок передбачає низку питань, які слід враховувати, і в цьому контексті особливу роль відіграють національні системи та практики. Універсальну модель визначити складно, адже вона повинна бути гнучкою та нейтральною, щоб враховувати різні підходи до досягнення функціональних цілей, відповідно до національних пріоритетів та економічних систем. Узагальнена модель програми використовує систематичний підхід для оцінки напрямів міжнародного контролю за незаконними фінансовими потоками, що сприяє координації та підвищенню ефективності між економічними системами різних держав.

Незаконні фінансові потоки носять транснаціональний характер: злочинці користуються розбіжностями в національних правових системах і недостатньою міжнародною координацією, щоб приховувати кошти від наглядових органів. Для протидії таким потокам розроблено різноманітні міжнародні конвенції, стандарти і створено спеціалізовані органи.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

2.1. Типологічні схеми міжнародних незаконних фінансових потоків

Останніми роками спостерігається зростання рівня тіньової економіки. Фінансова сфера, через впровадження нових продуктів і технологій, відкриває злочинцям можливості для використання нових методів дистанційного вчинення злочинів як у реальному світі, так і в онлайн-просторі. Ключовими факторами, що сприяють трансформації фінансових злочинів, є перехід світової економіки до новітнього технологічного ладу, загальна інформатизація всіх аспектів суспільного життя, а також глобалізація, яка дозволяє використовувати різні юрисдикції для скоєння фінансових злочинів. Держфінмоніторинг продовжує активно співпрацювати з суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державними установами та правоохоронними органами для виявлення підозрілих фінансових операцій та фактів незаконної діяльності. Особливої уваги потребують схеми, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю, де виведення коштів за кордон підтримується професійними злочинними мережами, які надають нелегальні послуги. Зазвичай в них залучені вітчизняні юридичні особи, компанії-нерезиденти, контрольовані громадянами України, а також іноземні «компанії-оболонки», які використовуються лише для створення видимості фінансово-господарської діяльності.

Державна служба фінансового моніторингу, проаналізувавши інформацію з різних джерел, виявила великомасштабну схему відмивання коштів, отриманих від продажу природного газу, який був незаконно видобутий на Україні. Під час фінансового розслідування було виявлено, що фінансові потоки рухалися таким чином: на рахунки Підприємства А

надходили кошти від численних вітчизняних компаній як оплата за природний газ. Потім накопичені кошти конвертувалися в долари США і перераховувалися на рахунки двох компаній-нерезидентів, які, згідно з даними ПФР, мають ознаки фіктивності.

Далі кошти з рахунків компаній-нерезидентів перераховувалися на користь численних інших компаній-нерезидентів з різними призначеннями платежу, і лише частина з цих переказів, у невеликій сумі, призначалася для оплати природного газу. Немає інформації про те, що компанії-нерезиденти витрачали кошти на подальшу закупівлю або власний видобуток природного газу. Таким чином, Підприємство А оплатило природний газ, який був нелегально видобутий на території України, але за документами оформлено як імпортований з-за кордону (рис.2.1).

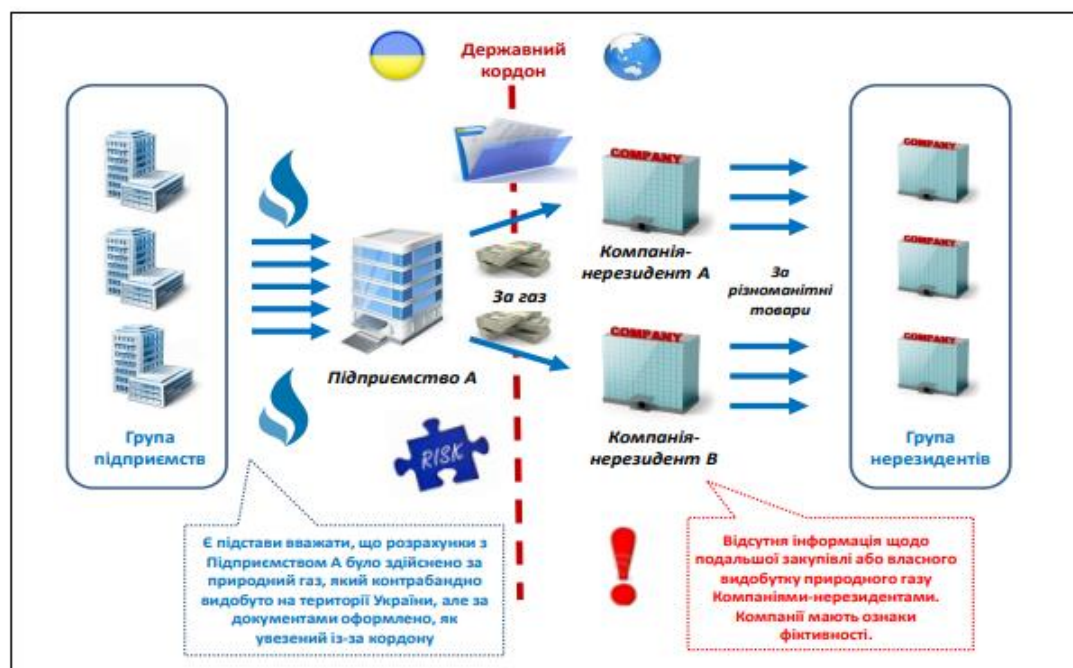

Рис.2.1. Відмивання доходів через проведення фіктивного імпорту

Джерело: [20]

Під час фінансового розслідування Держфінмоніторингом було встановлено, що за межі України незаконно вивезли морські судна, які належали державній компанії. Після переобладнання їх під новими бортовими номерами знову ввезли на митну територію України на користь Підприємства

А. Відправником суден була Компанія-нерезидент А, зареєстрована в офшорах.

Підприємство А уклало складні за своєю суттю контракти та угоди, які не мають очевидного економічного сенсу, з Компанією-нерезидентом В, що, за даними ПФР, має ознаки фіктивності. Предметом угод є фрахт і подальший продаж суден. Після надходження коштів від Компанії-нерезидента В за цими контрактами, через деякий час гроші в повному обсязі перераховувалися назад із різними призначеннями платежів. Ця схема була спрямована на привласнення державного майна, яке належить державній компанії, та відмивання доходів, отриманих від цього злочину (рис.2.2).

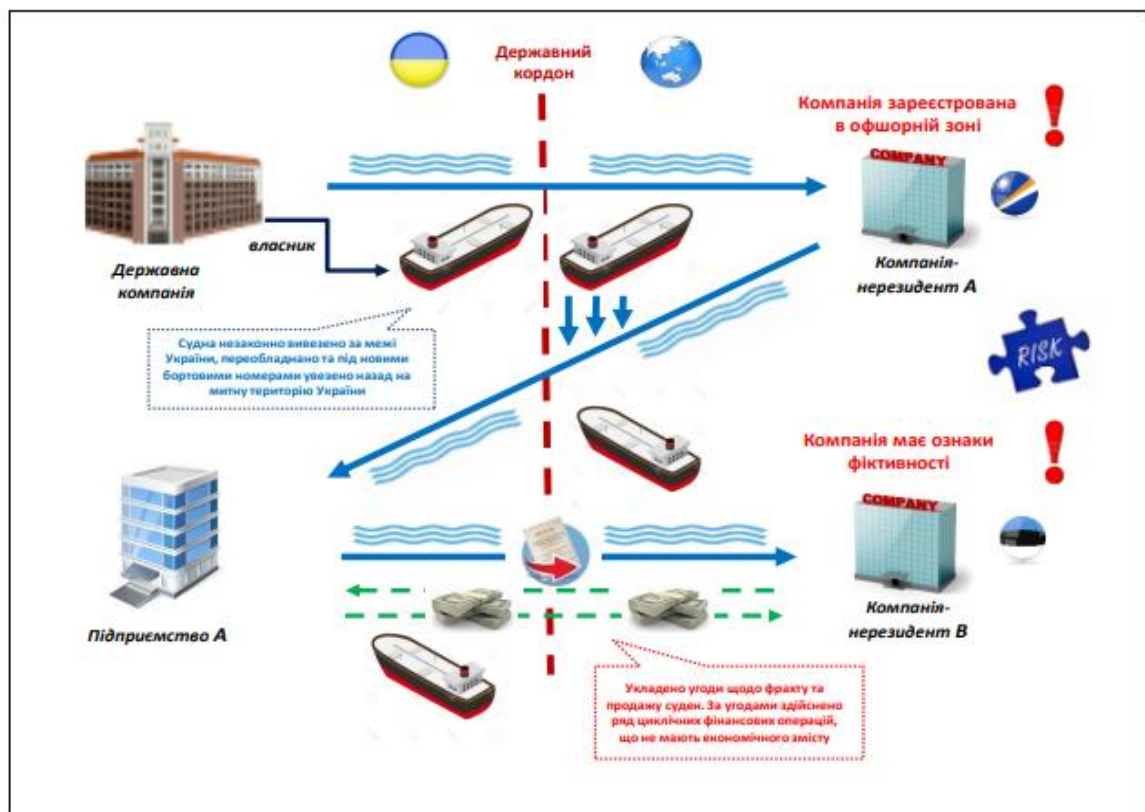

Рис.2.2. Відмивання доходів шляхом зовнішньоекономічних операцій із застосуванням документів, що містять ознаки фіктивності

Джерело: [20]

Держфінмоніторинг виявив схему ухилення від сплати податків, яка стосується продажу експортованого зерна за межами митної території

України, неповернення отриманої від його реалізації валютної виручки до України та відмивання коштів через торгівельні операції за кордоном.

Під час фінансового розслідування було виявлено професійну мережу, що надає незаконні послуги. До цієї мережі входили юридичні особи, зареєстровані як в Україні, так і за кордоном. В результаті, українські підприємства з ознаками фіктивності на основі експортних контрактів із підконтрольними компаніями-нерезидентами оформляли вантажно-митні декларації на експорт зерна, яке купувалося за готівку у приватних сільгоспвиробників (рис.2.3).

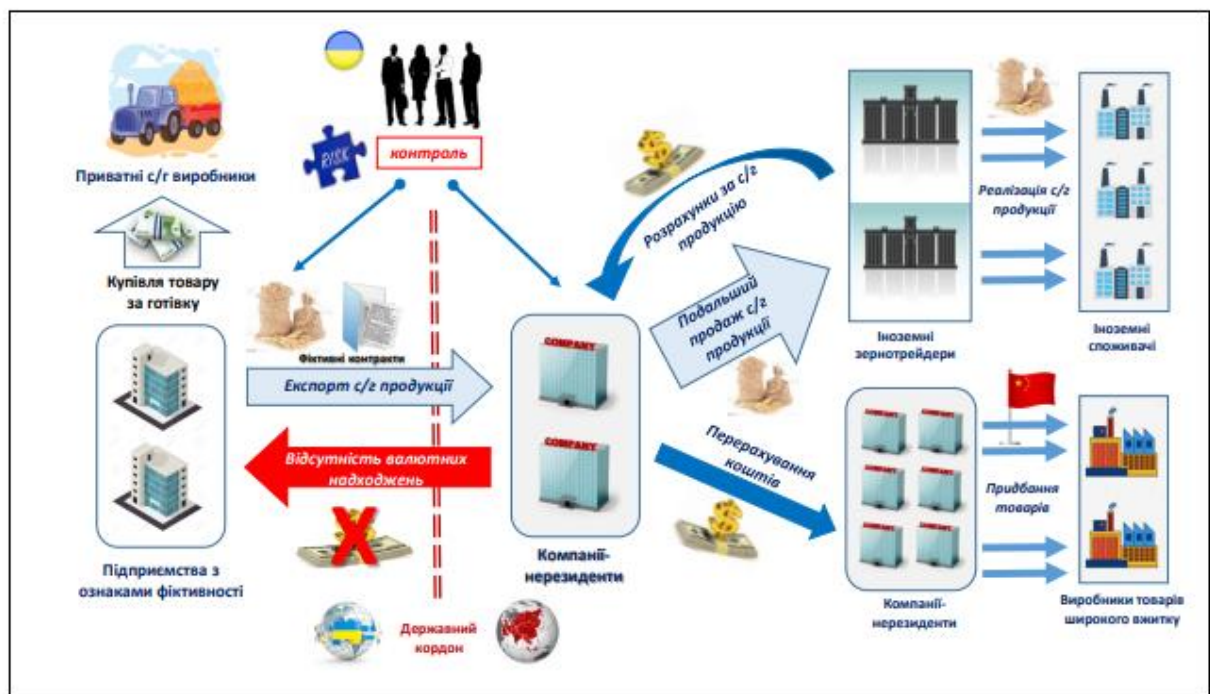

Рис.2.3. Легалізація доходів та уникнення сплати податку на додану вартість через використання пільгової ставки після оформлення ВМД

Джерело: [20]

Підконтрольні нерезидентські компанії уклали контракти на продаж зерна справжнім іноземним зернотрейдерам. Варто зазначити, що всі розрахунки за придбане зерно між учасниками схеми здійснювалися виключно через іноземні рахунки фіктивних нерезидентських компаній. Таким чином, реальні платежі за експорт українського зерна проводилися за межами України безпосередньо з покупцями. Також було встановлено, що

кінцевими бенефіціарними власниками цих фіктивних компаній є громадяни України, деякі з яких є власниками підприємств, що займаються експортом.

Кошти, отримані підконтрольними нерезидентськими компаніями від іноземних зернотрейдерів, були перенаправлені в країни Азії для закупівлі товарів масового споживання. Валютна виручка від експорту не була заведена на територію України, внаслідок чого українські підприємства не сплатили податки з доходів, які були отримані за кордоном.

Товари широкого вжитку, придбані в іноземних країнах та ввезені в Україну, оплачуються за рахунок коштів, отриманих від продажу зерна. Ці товари реалізуються підприємствами, що займаються оптово-роздрібною торгівлею і мають значний обсяг необлікованої готівки. Частина готівки, отриманої від продажу ввезених товарів, у наступному циклі використовується для закупівлі нової партії українського зерна для експорту.

Держфінмоніторинг виявив схему діяльності професійної мережі, яка надає незаконні послуги (рис.2.4).

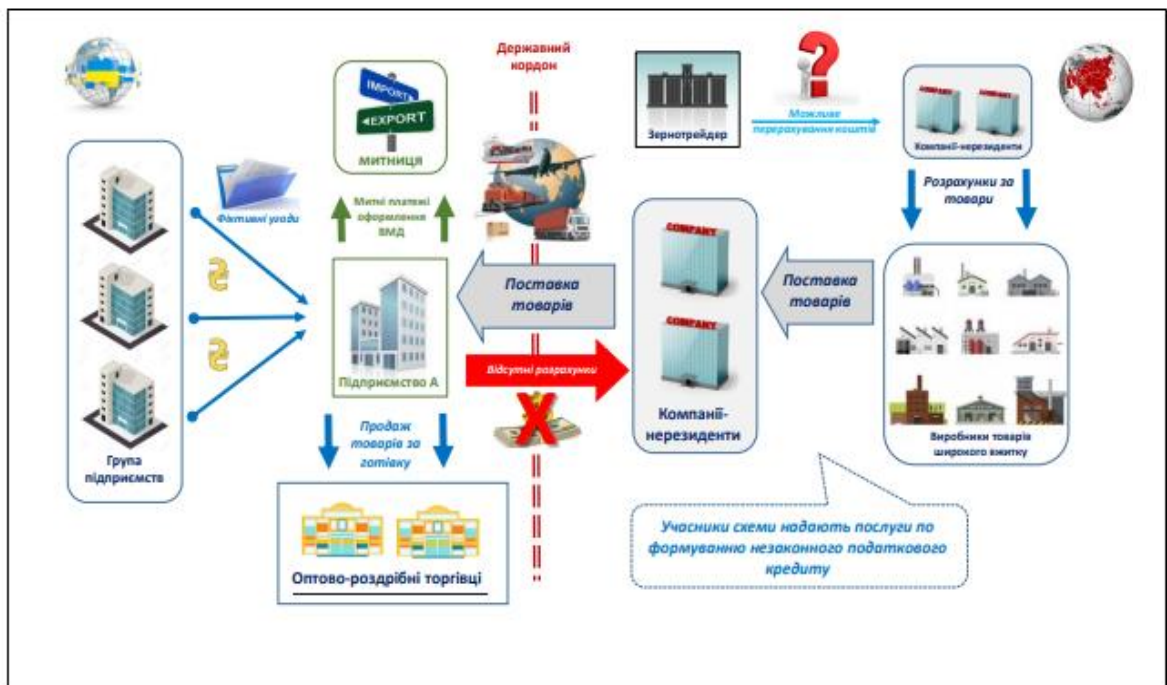

Рис.2.4. Відмивання доходів і ухилення від сплати податків через проведення незаконних імпорتنних операцій

Джерело: [20]

Під час фінансового розслідування було встановлено, що підприємство А отримало кошти від групи підприємств як оплату за товари різного призначення, які повністю були перераховані підприємством А для митного оформлення. При цьому зовнішньоекономічні договори у банку відсутні, а перерахування коштів за межі України підприємством А не проводилося.

Згідно з даними Державної митної служби України, підприємство А оформило імпорتنі вантажно-митні декларації на товари широкого вжитку, отримані від компаній-нерезидентів. Виробниками цих товарів є різні компанії, більшість з яких розташована в країнах Азії. Відсутність платежів на користь нерезидентів свідчить про те, що оплата за імпортовані товари здійснюється за межами України, із залученням коштів, що можуть мати нелегальне походження. Імпортовані товари далі реалізуються через мережі оптово-роздрібних торгівців за готівку, не відображаючи їх у бухгалтерському і податковому обліку.

Держфінмоніторинг під час фінансового розслідування виявив схему фінансування тероризму через оплату за вугілля, яке видобувається на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, з подальшою легалізацією отриманих коштів через імпорт в Україну вугілля, здобутого незаконним шляхом. Нерезидентна компанія А (імпортер вугілля) отримала на рахунок приблизно 1 мільйон доларів США з призначенням платежу «авансовий платіж за вугілля». Кошти були перераховані від Підприємства А (української вугледобувної компанії) і негайно переведені на рахунок іншої компанії-нерезидента Б (посередника), відкритий в іноземному банку, який обвинувачується у тому, що сприяв відмиванню грошей. Згідно зі схемою транзакцій, компанія-нерезидент (посередник) придбала 20 000 тонн вугілля у компанії-нерезидента (продавця), після чого продала його компанії-нерезиденту (імпортеру вугілля). У свою чергу, імпортер реалізував вугілля кінцевому одержувачу – українській вугледобувній компанії, колишнім власником якої був народний депутат України. В результаті аналізу укладеного контракту, вантажно-митних декларацій та інвойсів було

встановлено, що поставки російського вугілля до України мали здійснюватися з шахт Кузбасу (Російська Федерація). Однак, згідно з іншими даними та порівнянням маршрутів доставки, економічна вигода від таких поставок не мала економічного сенсу. Вагони з вугіллям, які відправлялися з окупованих територій Донецької та Луганської областей, у Ростовській області досипалися невеликою кількістю сировини російського походження і під виглядом «російського вугілля» направлялися до України, щоб уникнути виявлення (рис.2.5).

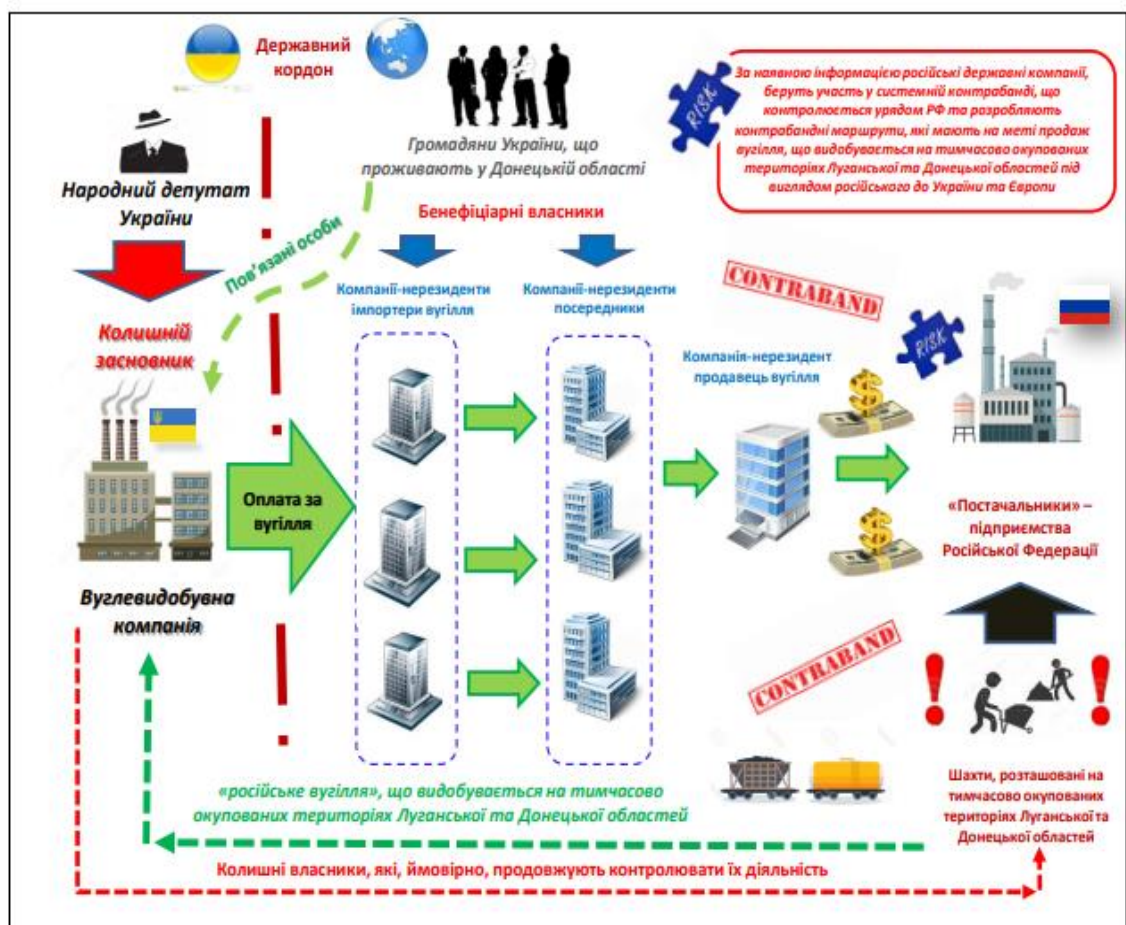

Рис.2.5. Фінансування сепаратизму та тероризму через контрабандні постачання вугілля

Джерело: [20]

У ході проведеного розслідування було встановлено, що бенефіціарними власниками компаній-нерезидентів, які залучені до згаданої схеми, є громадяни України, що проживають у Донецькій області та мають зв'язки з українськими підприємствами, що видобувають вугілля.

2.2. Результати здійснення міжнародного контролю фінансових потоків, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів

Однією з найголовніших складових роботи АРМА є встановлення співпраці з міжнародними спеціалізованими інституціями та іноземними партнерами, які забезпечують організацію та реалізацію ефективної взаємодії у сфері виявлення, розшуку та управління активами.

Укладення зазначених міжвідомчих двосторонніх угод Агентством значно розширить формат співпраці, сприятиме обміну досвідом, кращими практиками та оперативною інформацією в рамках кримінальних проваджень, а також надасть можливість брати участь в аналізі оперативної інформації та спільних розслідуваннях більш широкого спектра злочинів.

АРМА стала учасником Європейської мережі партнерів у боротьбі з корупцією.

У 2023 році АРМА опрацювало 12 767 звернень що стосуються виявлення та пошуку активів. Серед них: 5 900 запитів від правоохоронних органів стосовно тих активів, що можуть підпадати під арешт в рамках кримінальних проваджень; 6 846 звернень від Міністерства юстиції України щодо активів осіб, які перебувають під санкціями; а також 21 запит від Мін'юсту стосовно виявлення майна політичних партій, заборонених рішенням суду, та їхніх осередків. За результатами розгляду цих звернень були виявлені та/або розшукані відповідні активи (рис.2.6).

Протягом 2023 року представники АРМА продовжили презентувати міжнародним партнерам український досвід у виявленні, розшуку та управлінні активами, зміцнили співробітництво, отримали практичні навички на семінарах, проведених за підтримки провідних міжнародних організацій, а також здобули нові знання під час участі в навчальних програмах.

Протягом аналізованого періоду кількість звернень зросла на 2 369 одиниць. У 2023 році кількість отриманих і опрацьованих АРМА запитів від

правоохоронних органів щодо виявлення та розшуку активів збільшилася більш ніж у 1,3 раза порівняно з 2022 роком.

	2023 рік	I півріччя	II півріччя
 Нерухомість (од.)	14 266	5 373	8 893
 Земельні ділянки (од.)	49 083	19 937	29 146
 Авіаційний/повітряний транспорт (од.)	21	4	17
 Автомобільний транспорт (от.)	17 364	6608	10756
 Морський та річковий транспорт (од.)	316	116	200
 Сільськогосподарська техніка з комплектуючими (од.)	3 670	1 371	2 299
 Частки у статутних капіталах (млрд. грн.)	99,8	37,9	61,9
 Грошові кошти (млн. грн.)	10 044	4 363	5 681
 Грошові кошти (млн. долар)	383,91	17,31	366,6
 Грошові кошти (млн. євро)	206,81	6,25	200,56
 Цінні папери (млн. грн.)	158,5	0,00016	158,5
 Цінні папери (млн. дол.)	18,3		18,3
 Цінні папери (євро)	163 000		163 000
 Майнові права інтелектуальної власності, нематеріальні активи (од.)	2603	844	1 759
 С/г продукція (млн. т.)	14,49	2,69	11,79
 Тварини (од.)	15 629	1 162	14 467
 Зброя (од.)	1 773	132	1 641
 Віртуальні активи (еквівалент usd/usdt)	206 671		206 671
 Інше майно (товари) (шт.)	119	10	109
 Деревина (куб.)	5 652	21	5 631
 Залізничний транспорт (шт.)	72		72

Рис.2.6. Опрацьовані запити АРМА стосовно виявлення та розшуку активів у 2023 році, шт.

Джерело: [5]

Зокрема, у 2022 році АРМА опрацьовувало 4 401 звернення від слідчих, детективів, прокурорів і компетентних органів іноземних держав стосовно активів, на які міг бути накладений арешт у кримінальних провадженнях, тоді як у 2023 році ця кількість досягла 5 900 звернень (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка кількості звернень правоохоронних органів, опрацьованих АРМА у межах кримінальних проваджень за 2021-2023 рр.

Суб'єкти, які подають запити на виявлення та розшук активів	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023/2021
Національна поліція України	1 655	2 268	2 952	1 297
Органи прокуратури	678	736	838	160
Бюро економічної безпеки України	338	453	254	-84
Державне бюро розслідувань	487	424	438	-49
Служба безпеки України	242	440	1 230	988
Національне антикорупційне бюро України	35	39	82	47
Міжнародні запити	96	41	106	10
Разом	3 531	4 401	5 900	2 369

Джерело: [5;6]

У період з 2017 по 2023 рік АРМА опрацьовало 18 928 звернень від слідчих, детективів, прокурорів, судів та запитів від компетентних органів іноземних держав щодо виявлення та розшуку активів, які можуть бути арештовані в рамках кримінальних проваджень. Зокрема, у 2017 році було розглянуто 69 звернень, у 2018 році – 1 079, у 2019 році – 1 685, у 2020 році – 2 263, у 2021 році – 3 531, у 2022 році – 4 401, а у 2023 році – 5 900.

АРМА забезпечує оперативний розгляд звернень, надаючи відповіді в найкоротші строки, але не пізніше трьох робочих днів з моменту отримання звернення, або у більш тривалі терміни, якщо це вказано в зверненні. У результаті розгляду звернень, що надійшли до АРМА у 2023 році, були виявлені та розшукані активи, на які може бути накладено арешт у межах кримінального провадження. Відповідна інформація була передана заявникам для подальшого прийняття необхідних процесуальних рішень (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка активів, виявлених та/або розшуканих АРМА, за їх основними категоріями (в кількісному або вартісному вираженні, залежно від специфіки активу) за 2021-2023 рр.

Активи	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення 2023/2021
Частки у статутних капіталах (млн.грн.)	7 687	55 761,2	91 438,1	83 751
Цінні папери (млн.грн.)	158	240,3	158,51	0,51
Сільськогосподарська техніка з комплектуючими (од.)	899	4 771	3 654	2755
Земельні ділянки (од.)	8 466	142 992	47 535	39 069
Нерухомість (житлова та нежитлова) (од.)	7 178	15 803	13 125	5 947
Майнові права інтелектуальної власності, нематеріальні активи (од.)	388	1 024	2 522	2 134
Грошові кошти (євро) млн.	6,0	39,8	206,8	200,8
Грошові кошти (долар) млн.	25,8	32,9	383,8	358
Грошові кошти (гривня) млн.	1 503,0	2 198,9	9 927,6	8 424,6
Транспортні засоби (шт.)	1 947	33 065	17 466	15 519
Інше майно (товари та продукція) (млн. од.)	5 486	53,3	-	-5 486

Джерело: [5;6]

Інші активи, виявлені та/або розшукані за результатами розгляду звернень, отриманих у 2023 році (рис.2.7):

	Грошові кошти, інші валюти	23,7 (еквівалент млн. грн)
	Віртуальні активи	206 671 (еквівалент usd/usdt)
	Деревина	5 652 куб.
	Зброя	1 471 од.
	С/г продукція	14 490,6 т.
	Тварини	15 628 од.
	Інше майно (товари)	119 од.

Рис.2.7. Інформація про інші активи, виявлені та/або розшукані АРМА у 2023 році

Джерело: [5]

Протягом звітнього періоду фахівці АРМА отримали та розглянули 106 запитів (у 2022 році — 41 запит), що надійшли від іноземних компетентних органів, переважно стосовно банківського шахрайства, інвестиційного шахрайства та відмивання грошей (рис.2.8).

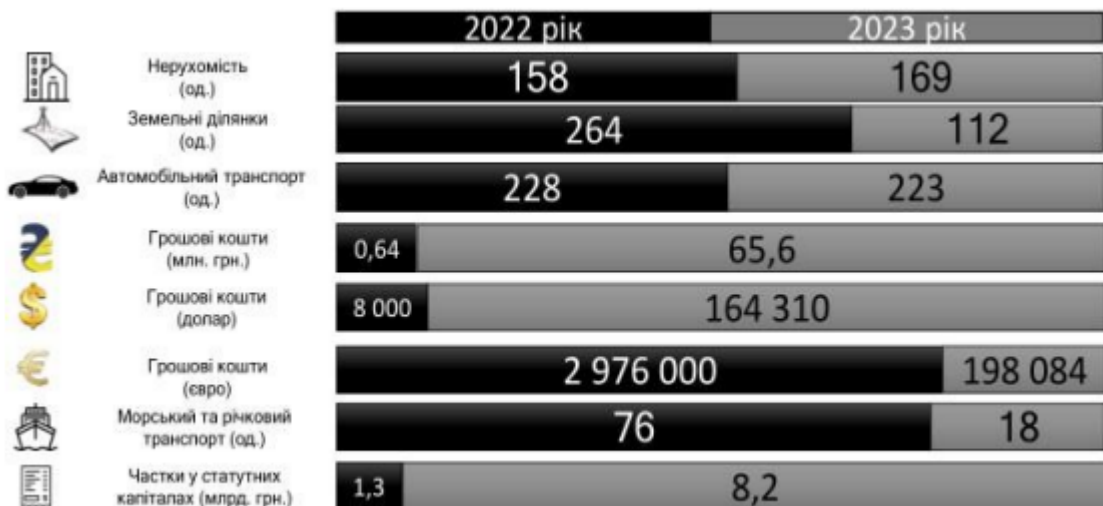

Рис.2.9. Інформація про виявлені та/або розшукані АРМА активи відповідно до їх основних видів (у кількісному чи вартісному вираженні, залежно від характеристик активу) у 2022-2023 рр.

Джерело: [5]

Відповіді АРМА, які містили інформацію з державних реєстрів, відкритих джерел даних, а також візуалізацію та систематизацію цих даних у вигляді схем, оперативно надсилалися до відповідних іноземних органів.

Фахівці АРМА також надавали додаткову інформацію про перетин фігурантами запитів кордону України, наявність довіреностей, виданих від їх імені або на їх користь, відомості про доходи, отримані в Україні, реєстраційні дані компаній, а також інформацію про бенефіціарних власників, засновників, директорів, статутний капітал юридичних осіб, дані про успадковане майно, відомості з реєстру боржників і інформацію про кримінальні провадження, пов'язані з фігурантами.

Середній час обробки цих запитів становив всього 5 календарних днів.

Для подальшого виконання своїх обов'язків та покращення міжнародної співпраці у сфері виявлення і розшуку активів Національне агентство:

- задовольнило запит представників мережі CARIN про надання щорічних статистичних даних щодо результатів обробки іноземних запитів на виявлення активів осіб, які є учасниками відповідних кримінальних проваджень за 2022 рік;

- провело аналіз обміну інформацією про виявлення та розшук активів із компетентними органами іноземних держав, результати цього аналізу були зведені у таблиці та довідки;

- 11 серпня державний орган був підключений до мережевого додатку SIENA, розробленого Європолем, що забезпечило швидкий і надійний обмін інформацією з ARO країн ЄС. У 2023 році за допомогою системи SIENA АРМА надіслала 76 запитів до компетентних іноземних органів і отримала 51 відповідь;

- було проінформовано компетентні міжнародні органи про призначення нової контактної особи АРМА в міжнародних організаціях, зокрема CARIN та Інтерполі;

- направлено листа представникам мережі CARIN з проханням надати інформацію та напрацьовані матеріали про проведений аналіз законодавства

щодо повернення активів серед країн-членів CARIN. Це необхідно для виявлення подібностей, які можуть сприяти взаємодопомозі та співпраці, а також для виявлення відмінностей чи перешкод, що можуть вплинути на співпрацю. У листі також просили надати приклади співпраці членів CARIN, навчальні матеріали щодо повернення активів між юрисдикціями, рекомендації щодо уніфікації та гармонізації вимог у національному законодавстві стосовно процедур повернення активів, а також інші корисні матеріали та дані, які можуть допомогти українській стороні в розробці змін до національного законодавства. Також обговорювалася можливість впровадження системи повернення активів, що діє між країнами-членами CARIN, через розробку єдиного документа CARIN та пропозицій щодо участі бажаючих країн у його дотриманні та реалізації;

- направлено листа до Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) з проханням надати АРМА дозвіл на використання матеріалів авторів спільного проекту звіту, розробленого Групою фінансових дій проти відмивання грошей (FATF) та OECD, який стосується ризиків, пов'язаних з програмами громадянства за інвестиціями (CBI) та проживання за інвестиціями (RBI). У листі також містився запит на надання копій наявних даних і матеріалів про проаналізовані програми CBI/RBI. Крім того, Агентство звернулося з проханням про консультації з приводу програм CBI та RBI та пов'язаних з ними ризиків, включаючи можливість приховування чи експорту активів;

- приєдналось до робочої групи Європолу, що займається виконанням операції «Оскар» (для сприяння фінансових розслідувань країн ЄС щодо злочинних активів, які належать фізичним і юридичним особам, що підпадають під санкції у зв'язку з російським вторгненням в Україну). Операція «Оскар» також має на меті підтримати кримінальні розслідування в державах-членах, пов'язані з обходом торгово-економічних санкцій ЄС.

З моменту Революції Гідності та початку масштабних реформ за останні 10 років Україна збільшила свій показник в Індексі сприйняття корупції на 11

балів. Навіть в теперішніх умовах, покращення у 2023 році стало можливим через активну діяльність антикорупційних інституцій з іншими державними структурами (рис.2.10).

Рис.2.10. Динаміка Індексу сприйняття корупції в Україні за 2013-2023 рр.

Джерело: [7]

Деякі показники минулого року, які могли вплинути на позицію України в Індексі сприйняття корупції за 2023 рік:

- 101 кримінальне провадження;
- 100 обвинувальних актів;
- 65 вироків;
- 8,9 млрд. грн., отриманих від конфіскованого російського майна, було перераховано до спеціального фонду державного бюджету;
- у 2023 році загальна сума контрактів, укладених через Prozorro, склала 887,7 млрд грн. Більше 70% від загальної вартості закупівель припадало на конкурентні та відкриті для бізнесу процедури;
- завдяки системі Prozorro.Продажі до бюджетів різних рівнів надійшло 15,3 млрд. грн. [7].

Стосовно Індексу сприйняття корупції – наша держава посіла 104 місце і отримала 36 балів із 100. (таблиця 2.3).

Окрім України, яка активно просувається на шляху до членства в Європейському Союзі, існує ще кілька країн-кандидатів, що перебувають на

подібному етапі: Грузія (53 бали), Чорногорія (46 балів), Молдова (42 бали), Північна Македонія (42 бали), Албанія (37 балів), Сербія (36 балів), Боснія і Герцеговина (35 балів). Найгірші результати продемонструвала Туреччина (34 бали), через що вона опинилася на останньому місці серед усієї кількості претендентів на участь в ЄС.

Таблиця 2.3

Показники індексу сприйняття корупції країн світу у 2023 році

Місце в рейтингу	Країна	Кількість балів
1	Данія	90
2	Фінляндія	87
3	Нова Зеландія	85
4	Норвегія	84
47	Польща	54
47	Словаччина	54
49	Грузія	53
63	Чорногорія	46
63	Румунія	46
76	Молдова	42
76	Північна Македонія	42
76	Угорщина	42
98	Албанія	37
98	білорусь	37
104	Україна	36
104	Сербія	36
108	Боснія і Герцеговина	35
115	Туреччина	34
141	росія	26
177	Південний Судан	13
177	Сирія	13
177	Венесуела	13
180	Сомалі	11

Джерело: [7]

Лідери Індексу сприйняття корупції 2023 року залишилися практично незмінними. Першу позицію займає Данія з 90 балами. На другому місці - Фінляндія з 87 балами, за нею йдуть Нова Зеландія з 85 балами та Норвегія, яка отримала 84 бали. Аутсайders також не змінилися. Сомалі втратило 1 бал

і з результатом у 11 балів опинилося на останньому, 180-му місці. Південний Судан та Сирія, отримавши по 13 балів, залишилися на 177-й позиції, а до них цього року приєдналася Венесуела з аналогічним показником.

Результати оцінки індикаторів корупції в Україні свідчать про певний прогрес у боротьбі з цим явищем, але ризики в цій сфері все ще залишаються високими. Для підвищення ефективності боротьби з корупцією важливо впроваджувати найкращі практики міжнародних організацій і інших країн у використанні аналітичних інструментів. Це передбачає адаптацію кращих практик, створення міжнародного співробітництва для обміну досвідом та методами протидії корупції, розробку і реалізацію програм навчання та підвищення кваліфікації фахівців, які займаються аналітикою і боротьбою з корупцією.

Одним із ключових напрямів діяльності Держфінмоніторингу є встановлення співпраці з міжнародними організаціями та іноземними партнерами, що займаються забезпеченням ефективної протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення.

У 2023 році Держфінмоніторинг здійснював взаємодію та обмінювався інформацією з компетентними органами іноземних держав і міжнародними організаціями. Він співпрацював із 89 підрозділами фінрозвідки.

У 2023 році Держфінмоніторинг направив до 73 підрозділів фінансової розвідки іноземних держав 824 запити і отримав від 72 підрозділів 944 відповіді на запити. Крім того, Держфінмоніторинг отримав 298 запитів від 45 іноземних підрозділів фінансової розвідки та надав 479 відповідей для 55 таких підрозділів.

Загалом за 2021-2023 рр. кількість запитів, надісланих до ПФР іноземних країн збільшилась на 233 шт.; запитів, отриманих від ПФР іноземних країн зменшилась на 75 од. (рис.2.11).

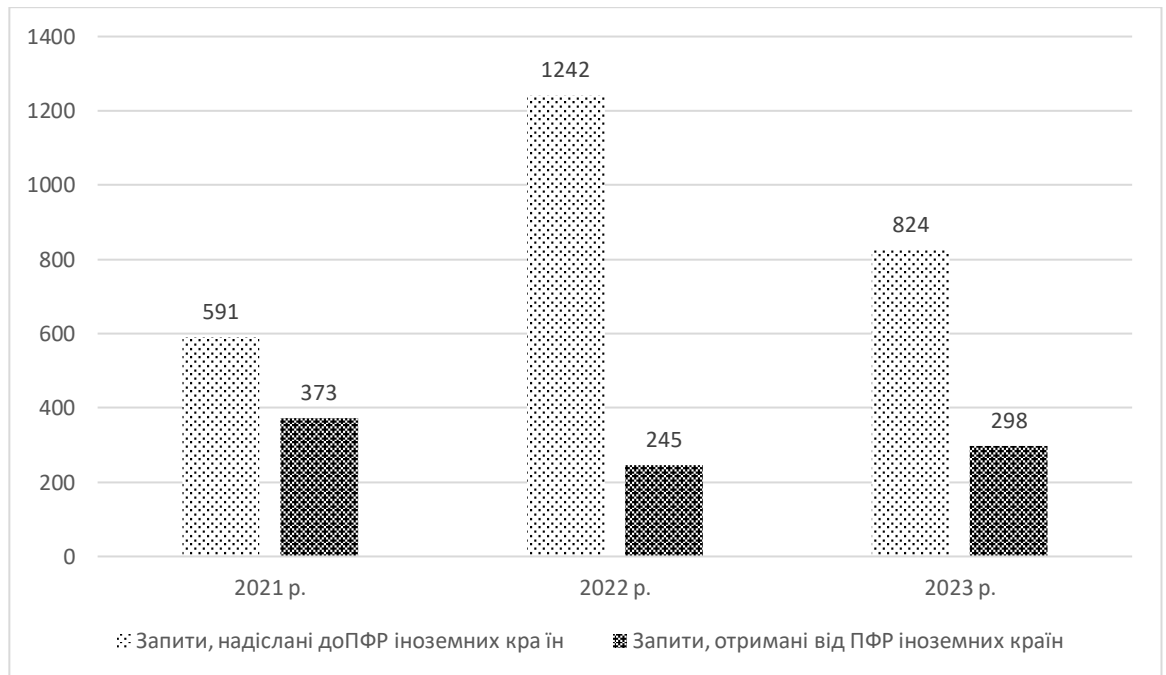

Рис.2.11. Динаміка запитів (надісланих та отриманих) Держфінмоніторингом за 2021-2023 рр., од.
Джерело: [3;4]

Упродовж 2023 року Держфінмоніторинг активно співпрацював із провідними міжнародними організаціями та установами, які займаються питаннями протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення, такими як FATF, Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки, комітет MONEYVAL, Європейський Союз, ООН, ОБСЄ, Міжнародний валютний фонд та інші. Співпраця також стосувалася застосування санкцій проти росії за її неспровоковану та криваву агресію проти України.

Висновки до розділу 2

Фінансова сфера завдяки впровадженню нових технологій і продуктів надає злочинцям можливість застосовувати сучасні методи для дистанційного здійснення злочинів як у фізичному, так і в цифровому просторі. Серед ключових чинників, що сприяють розвитку фінансових злочинів, є перехід

світової економіки на новий технологічний рівень, всеосяжна інформатизація суспільства та глобалізація, що дозволяє використовувати різні правові системи для здійснення незаконних фінансових операцій. Держфінмоніторинг продовжує тісну співпрацю з суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державними структурами та правоохоронцями для виявлення підозрілих транзакцій і незаконної діяльності.

У 2023 році АРМА обробило 12 767 звернень, пов'язаних із виявленням і пошуком активів. Зокрема, це 5 900 запитів від правоохоронних органів щодо активів, що можуть бути арештовані в межах кримінальних справ; 6 846 звернень від Міністерства юстиції України про активи осіб під санкціями; а також 21 запит від Мін'юсту щодо майна заборонених судом політичних партій та їхніх представництв. У результаті цих звернень були виявлені або знайдені відповідні активи.

Крім цього, фахівці АРМА надавали додаткові відомості щодо перетину кордону України фігурантами запитів, наявності довіреностей, виданих від їхнього імені або на їхню користь, інформацію про доходи в Україні, реєстраційні дані компаній, а також відомості про бенефіціарів, засновників, директорів, статутний капітал юридичних осіб, дані про успадковане майно, записи з реєстру боржників і інформацію про пов'язані кримінальні провадження.

Одним із основних напрямів роботи Держфінмоніторингу є співпраця з міжнародними організаціями та іноземними партнерами для ефективної боротьби з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму і поширенням зброї масового знищення. У 2023 році Держфінмоніторинг активно взаємодівав і обмінювався інформацією з компетентними органами інших країн та міжнародними структурами, співпрацюючи з 89 підрозділами фінансової розвідки.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МІЖНАРОДНОГО КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ

3.1. Міжнародна практика здійснення контролю фінансових потоків, пов'язаних з легалізацією злочинних доходів

Контроль фінансових потоків, як цілісна категорія, повинен ґрунтуватися на чітко визначених засадах, що формують його основи. Для створення ефективної системи контролю в Україні важливо вивчати практики подібних контрольних органів за кордоном. Всі реформи, зокрема реорганізація системи контролю фінансових потоків в Україні, мають базуватися на передовому досвіді розвинених країн і рекомендаціях міжнародних організацій. Однак, необхідно також враховувати історичні особливості та досвід розвитку цієї сфери в Україні.

У багатьох зарубіжних країнах вищі органи зовнішнього фінансового контролю відповідають за аудит державних фінансів, охоплюючи як доходи, так і витрати, і сприяють забезпеченню фінансової прозорості та доброчесності в роботі державної системи та інших її елементів. Існує багато прикладів успішної організації фінансового контролю за кордоном, і одним із найяскравіших є Європейський Союз [9;28].

Відомо, що фінансовий контроль у розвинених країнах базується на принципах, викладених у Лімській декларації [15; 19] Міжнародної організації вищих аудиторських установ (INTOSAI). Однією з таких організацій є Європейська організація вищих контрольних органів (EUROSAI), членом якої є Україна. Основними принципами цього контролю є незалежність, неупередженість, компетентність і прозорість. У кожній країні контрольна діяльність має свою специфіку, однак розвинені держави орієнтуються на згадані принципи, як видно з їхніх нормативних актів [15].

Одна з важливих статей Лімської декларації — стаття 5, акцентує увагу на необхідності забезпечення незалежності вищих контрольних органів. Цей принцип гарантує, що такі органи працюють неупереджено та ефективно, без зовнішнього впливу, маючи як функціональну, так і організаційну незалежність. Водночас слід зазначити, що повністю незалежні контрольні органи неможливі, оскільки вони є частиною державного апарату. Наприклад, Рахункова палата України підзвітна Верховній Раді, але водночас входить до системи державного управління [1; 10].

Застосування міжнародного досвіду є важливою складовою у забезпеченні ефективного державного фінансового контролю. Проте на початкових етапах розвитку цієї системи ключову роль відіграє вітчизняний досвід. Використання національних напрацювань допомагає вирішувати низку соціально важливих завдань державного фінансового контролю, таких як управління економікою відповідно до законодавства, забезпечення раціонального використання фінансових ресурсів, розпорядження об'єктами державної власності тощо. Український досвід дозволяє чітко окреслити завдання фінансового контролю в сучасних умовах, зокрема:

- забезпечення відповідності управління економікою вимогам законодавства;
- забезпечення цільового та ефективного використання державних фінансових ресурсів;
- досягнення раціонального та ефективного розподілу об'єктів державної власності;
- гарантування законності та ефективного використання доходів від державного майна;
- своєчасне інформування державних установ та суспільства шляхом публікації результатів контрольних процедур і аудитів;
- надання можливості для внесення необхідних корективів;
- притягнення відповідальних осіб до юридичної відповідальності;

- врегулювання збитків, завданих державі, та впровадження заходів, які запобігають повторенню виявлених правопорушень у майбутньому.

Сучасні підходи до контролю фінансових потоків в розвинених державах можуть бути корисними для вдосконалення контролюючої системи в Україні, допомагаючи раціональніше використовувати державні фінансові ресурси та підвищити довіру населення до фінансової системи країни.

Європейський досвід показує, що в державному секторі часто виникають труднощі в управлінні та контролі через складну структуру адміністративних та господарських органів. Багато держав мають значний досвід у галузі контролю фінансових потоків, що може слугувати прикладом для наслідування.

Розглянемо на прикладі декілька країн:

- у Сполучених Штатах Америки законодавча влада, представлена Конгресом, формує закони і політику, що регулюють діяльність державного апарату. Водночас вона здійснює нагляд за роботою виконавчої влади, включаючи контроль за витратами коштів та дотриманням законодавчих норм. Контрольні органи діють в кожній гілці влади, забезпечуючи баланс між виконавчою і законодавчою владою;

- особливістю британської правової системи є те, що будь-який закон, прийнятий Парламентом щодо регулювання фінансового контролю, вважається конституційним. Це означає, що будь-які законодавчі акти, які стосуються фінансів і контролю за ними, автоматично стають частиною конституції. Такий підхід спрощує внесення змін до правових норм у сфері фінансового контролю;

- у Канаді управління генерального аудитора відіграє ключову роль у системі контролю. Воно здійснює кілька основних видів аудиту: фінансовий аудит, аудит на відповідність вимогам та аудит ефективності використання бюджетних коштів. Ці напрямки дозволяють регулярно оцінювати фінансову діяльність, дотримання законодавства та результативність витрачання державних ресурсів;

- у Франції рахункова палата виконує роль судового органу, який здійснює комплексний нагляд за державними фінансами. Її обов'язки включають контроль за фінансовими операціями на різних рівнях влади, таких як комуни, департаменти і регіони. Ця інституція грає ключову роль у забезпеченні відповідності фінансових процесів чинному законодавству та стандартам на всіх рівнях. Завдяки діяльності Рахункової палати підтримується фінансова дисципліна і ефективне управління ресурсами по всій країні. Такий підхід сприяє прозорості та відкритості фінансів як на центральному, так і на місцевому та регіональному рівнях, що забезпечує відповідальне використання бюджетних коштів та підвищує довіру громадськості до фінансової системи;

- у Швеції основною метою контролю є оцінка результативності та ефективності державних операцій. Особлива увага приділяється тим операціям, які можуть бути прибутковими з фінансової точки зору, але не відповідають соціальним і політичним цілям держави. Такі операції піддаються критиці під час контролю. Для цього були розроблені 54 критерії, що визначають ефективність і результативність державних операцій. Ці критерії допомагають оцінити, чи відповідають операції поставленим цілям і завданням, а також чи досягаються очікувані соціальні та політичні результати;

- у Німеччині Федеральна рахункова палата виконує завдання фінансового контролю, розділені на 8 ключових напрямків, кожен з яких забезпечує ефективний нагляд за фінансами та ресурсами. У структурі Федеральної рахункової палати та 11 палат федеральних земель діють окремі, незалежні органи фінансового контролю. Така організація дозволяє підвищити ефективність і надійність контролю як на федеральному рівні, так і в регіонах. Кожен з органів спеціалізується на певних аспектах фінансової діяльності, що гарантує високу якість контролю в межах їх компетенції [1; 9].

Кожна держава прагне посилити роль і відповідальність своїх контрольних органів, забезпечуючи їх необхідними повноваженнями та

ресурсами. Ключовим фактором успішної роботи цих органів є їх незалежність від підконтрольних структур. Цей підхід вже продемонстрував свою ефективність на практиці. У країнах з розвиненою ринковою економікою існують довготривалі традиції впровадження систем фінансового контролю, які чітко розмежовують сфери нагляду та підзвітності контрольних органів. У багатьох з цих країн немає єдиної системи класифікації контрольних органів, що робить систему гнучкою та різноманітною.

У багатьох країнах, таких як Німеччина, Великобританія та США, функціонує ієрархічна система контролю. У таких системах існують вищі контрольні органи з широкими повноваженнями, а інші органи підпорядковуються їм або координуються та перевіряються на предмет їх діяльності [1;9]. Наприклад, у Німеччині Федеральна рахункова палата та рахункові палати федеральних земель мають високий авторитет і контролюють різні аспекти бюджетного фінансування та економічного управління, що сприяє ефективному нагляду за фінансами. У Великобританії немає єдиного закону, який регулює роботу контрольних органів, тому нагляд здійснюється через законодавчі органи, суди та громадські організації. Важливими елементами цієї системи є підзвітність законодавчим органам, незалежність судів і верховенство права.

У Сполучених Штатах контрольні функції розподілені між різними органами, і немає єдиного спеціалізованого відомства для централізованого адміністративного та фінансового контролю. Такі організації, як Федеральне казначейство, Адміністративно-бюджетне управління та Головне контрольне управління, виконують різні види контролю, що демонструє ефективність цієї системи. Японська система контролю відрізняється стабільністю та незмінністю. Контрольно-ревізійне управління, засноване понад сто років тому, продовжує контролювати виконання державного бюджету та має незалежний статус.

Усі ці контрольні системи мають свої особливості, але базуються на загальних принципах ефективного фінансового контролю, які визнані корисними у багатьох країнах [2].

Вивчаючи процес формування фінансового контролю в соціально-бюджетній (державній) сфері різних країн, таких як Німеччина, Франція, Англія, Канада, США та Швеція, можна виявити певні спільні тенденції та характеристики. Ці елементи можуть бути корисними для вдосконалення нормативно-правових актів, що регулюють цей процес. Основними завданнями контролюючих органів є перевірка законності та правильності розподілу фінансових ресурсів, а також забезпечення ефективності витрачання бюджетних коштів [2; 9].

Таким чином, країни з розвиненими ринковими економіками надають значну увагу ролі та незалежності своїх контрольних органів у сфері фінансового контролю. Ці органи мають різноманітні структури та підходи до роботи, зокрема, ієрархічні системи в Німеччині та Великобританії, які підпорядковуються законодавчим органам. У Сполучених Штатах контрольні функції розподілені між кількома установами, де координація є важливим аспектом. Проте всі ці системи дотримуються спільних принципів ефективного фінансового контролю, включаючи перевірку законності та результативності витрачання бюджетних ресурсів.

Міжнародне законодавство підкреслює важливість виявлення та ліквідації злочинних мереж, зокрема через механізми, передбачені Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності, Конвенцією ООН проти корупції та іншими угодами, пов'язаними з наркотиками [27; 29; 31]. Ці інструменти акцентують увагу на боротьбі з відмиванням грошей, що є фінансовим аспектом діяльності організованої злочинності. Проте з 80-х років XX століття основна увага приділяється традиційним розслідуванням підозрілої діяльності для пред'явлення звинувачень та засудження без акценту на результативні розслідування фінансових злочинів, незважаючи на те, що фінансовий прибуток є головним

мотивом для багатьох форм організованої злочинності та корупції. Хоча традиційні кримінальні розслідування проти окремих осіб залишаються важливими, зокрема для запобігання віктимізації, існують переконливі свідчення того, що паралельні фінансові розслідування («слід за грошима») повинні супроводжувати розслідування щодо осіб, підозрюваних у серйозних фінансових злочинах.

Той факт, що злочинність зазвичай спрямована на отримання фінансової вигоди, повинен визначати норми та практичні дії правоохоронних органів, зокрема поліції, прокуратури та судових установ, а також інших організацій, таких як підрозділи фінансової розвідки та антикорупційні агенції.

Своєчасне відстеження, заморожування, вилучення та конфіскація активів, пов'язаних із діяльністю організованої злочинності, суттєво ускладнює роботу кримінальних синдикатів, багато з яких все частіше діють на міжнародному рівні [24].

Відстеження фінансових потоків у випадках серйозних злочинів сприяє виявленню основних учасників та структури кримінальних мереж, включаючи міжнародні угруповання [30]. З появою глобалізації та Інтернету організовані злочинні групи швидко еволюціонують та адаптуються. Глобалізація надає доступ до багатьох ринків, що дозволяє організованим злочинним синдикатам розширювати свій вплив, зокрема в сфері корупції.

Країни можуть використовувати міжнародні інструменти та механізми співпраці для боротьби з цією загрозою, а також для усвідомлення важливості повернення незаконно здобутих активів як стандартної практики для ліквідації таких бізнесів. Національні норми та робочі процедури (разом із міжнародними та двосторонніми угодами) повинні сприяти оперативному та гнучкому міжнародному співробітництву у відстеженні, заморожуванні, вилученні та конфіскації незаконно отриманих активів, а також, можливо, їх обміну. Це є суттєвим засобом протидії загрозам та корупції, пов'язаним із організованою злочинністю. Спільні розслідування, регулярні діалоги та

обмін досвідом з партнерами в сусідніх країнах та інших юрисдикціях повинні стати нормою, а не винятком [36].

У своїх 40 рекомендаціях FATF [32] акцентує увагу на важливості того, щоб країни забезпечували максимально повну взаємну правову допомогу у справах, пов'язаних з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму. При цьому не слід виключати розслідування, пов'язані з діяльністю організованої злочинності або корупцією на високому рівні. Крім того, важливим є неформальний міжнародний діалог, який може передувати офіційним запитам на взаємну правову допомогу і навіть зробити їх непотрібними.

Ці рекомендації, поряд з іншими аспектами міжнародного права, підкреслюють необхідність усунення важливого елемента серйозних фінансових злочинів та сприяють впровадженню заходів як у межах кримінального судочинства, так і поза ним, з метою повернення активів. Такий підхід часто призводить до виявлення винних, що допомагає ліквідувати подібні мережі.

Згідно з даними Європейської комісії, фінансові розслідування повинні проводитися одночасно з розслідуваннями всіх серйозних злочинів, включаючи тероризм [30]. Тому важливо впровадити аналіз та розслідування фінансових злочинів як стандартну практику правозастосування у випадках серйозних і організованих злочинів, незалежно від наявності чи початку кримінального провадження.

Серед переваг паралельних фінансових розслідувань - можливість встановлення зв'язку між підозрюваними, їхніми спільниками та активами, а також виявлення свідків і жертв [30]. Деякі організації запропонували слідчі інструменти, що покращують фінансові розслідування, зокрема профілі суб'єктів і матриці доказів. Профілі містять основну інформацію про підозрюваного (вік, відбитки пальців, зв'язки) та оновлюються новими даними й розвідувальною інформацією. Матриці доказів допомагають зосередити розслідування на фінансових аспектах, що є ключовими для функціонування організованої злочинності.

3.2. Напрями вдосконалення міжнародного контролю незаконних фінансових потоків

Організована злочинність на глобальному рівні створює значні обсяги незаконних доходів. Україна вжила багато заходів для боротьби з корупцією, організованою злочинністю та незаконними фінансовими потоками, ставши прикладом для інших країн регіону. Проте, попри досягнутий прогрес, Україна все ще стикається з активною діяльністю злочинних мереж як всередині країни, так і за її межами, залишаючись транзитною територією для злочинців, що займаються торгівлею людьми та відмиванням грошей. Серед основних видів злочинної діяльності в Україні - незаконний обіг наркотиків, торгівля людьми, експлуатація природних ресурсів, незаконна торгівля зброєю, кіберзлочинність і ухилення від податків. До того ж, воєнна агресія з боку росії створює додатковий економічний тягар, сприяючи зростанню організованої злочинної діяльності.

Боротьба з організованою злочинністю, незаконними фінансовими потоками та повернення незаконно здобутих активів вимагають активних дій у різних політичних сферах та на міжнародному рівні. Україна вже вжила низку заходів проти корупції, організованої злочинності та незаконних фінансових потоків.

Попри проведення масштабних економічних реформ в Україні, залишаються значні проблеми розвитку, особливо в сферах освіти, охорони здоров'я, сільського господарства та інфраструктури. Поліпшення механізмів вилучення та конфіскації незаконно отриманих активів може сприяти розвитку цих секторів і значно підвищити рівень життя багатьох українців.

У світлі вищевикладеного, пропонуємо національним органам влади та іншим важливим зацікавленим сторонам рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності та прозорості повернення незаконно здобутих активів, боротьбу з незаконним обігом наркотиків і, відповідно, на сприяння швидшому розвитку країни:

Впровадження механізмів ефективного арешту активів (Потрібно запровадити такі механізми, які підвищать ефективність прозорого арешту/конфіскації/реалізації активів з подальшим розподілом даних коштів на пріоритетні потреби розвитку країни).

Впровадження цивільної конфіскації незаконно здобутих активів як загальноприйнятої практики у правосудді (У справах про відмивання грошей часто проходить кілька років, перш ніж буде винесено вирок і наказ про конфіскацію. Тому слід звернути особливу увагу на розробку та/або зміцнення механізмів «некарального» арешту та цивільної конфіскації. Як тільки ці механізми будуть прийняті та впроваджені (разом із процедурою, яка дозволить будь-якій фізичній особі заявити право власності на ці активи), це дозволить скоротити термін конфіскації з кількох років до кількох місяців, зміцнюючи довіру населення до ефективності та справедливості судової системи. Крім того, швидка конфіскація може забезпечити критично необхідне фінансування для правоохоронних і судових органів, що займаються боротьбою з організованою злочинністю та корупцією) [25].

Розширення повноважень податкових органів (Необхідно надати податковим органам розширені повноваження для більш ефективного арешту та конфіскації активів, пов'язаних з ухиленням від сплати податків).

Необхідно підвищити контроль над фінансовими установами для: звітування про підозрілі операції; визначення реальних власників банківських рахунків та компаній; ефективного застосування санкцій до фінансових установ та інших підконтрольних суб'єктів, які не виконують встановлені вимоги, включаючи значні штрафи та/або тимчасове чи постійне закриття таких установ або суб'єктів.

Зміцнення міжнародного співробітництва в галузі заморожування, арешту/конфіскації і повернення активів (слід приділити більше уваги зміцненню регіонального та міжнародного співробітництва, зокрема через регулярний особистий діалог з координаційними органами поліції та прокуратури в інших ключових країнах. Це стосується питань розшуку,

заморожування, арешту, конфіскації та повернення активів, пов'язаних із організованою злочинною діяльністю (та корупцією), а також швидкого вирішення справ, які знаходяться на розгляді).

Сфокусування на конкретних результатах роботи АРМА (необхідно обговорити питання, щоб, незалежно від розміру АРМА, основна увага була зосереджена на реальних результатах. Це включає в себе збільшення кількості арештів і конфіскацій активів, пов'язаних із організованою злочинною діяльністю, ухиленням від сплати податків та корупцією, а також забезпечення ефективного і прозорого розподілу повернених активів).

Зміцнення арештів і конфіскації активів, що стосуються торгівлі людьми та інших форм трудової експлуатації (нашій державі необхідно зміцнити інституційні пріоритети щодо арешту та конфіскації активів, пов'язаних із торгівлею людьми, включаючи об'єкти нерухомості та інші ресурси, які використовуються для сприяння експлуатації. Оскільки значна кількість випадків такої експлуатації (як трудової, так і сексуальної) є наслідком недостатньої пропозиції робочих місць, важливо також зосередитися на розробці та впровадженні державної політики, яка передбачає використання частини повернених активів для створення нових робочих місць для вразливих верств населення) [13].

Впровадження ефективніших заходів для арешту та конфіскації на прикордонних пунктах (необхідно посилити оперативні заходи щодо арешту та конфіскації незаконних і незадекларованих активів на пунктах перетину кордону, особливо в уразливих зонах прикордонного контролю).

Збільшення прозорості у розподілі арештованих та конфіскованих активів (необхідно підвищити ефективність і прозорість у розподілі повернених активів, наприклад, спрямовуючи їх на пріоритетні потреби розвитку, ідеально після регулярних консультацій із представниками громади та широкою публікою, оскільки це може сприяти довірі до процесу управління активами. Інформація про те, як держава оптимально використовує арештовані та конфісковані активи на благо українського народу, повинна

бути легко доступною для громадськості, наприклад, щодо своєчасного продажу вилучених активів на аукціонах та використання отриманих коштів для будівництва поліклінік або шкіл.

Покращення мотивації працівників митниці, а також перевірка особистих даних та доброчесності ключових посадових осіб, які відіграють важливу роль в арешті та конфіскації активів (необхідно розглянути ефективні механізми для проведення більш глибоких попередніх перевірок до та після працевлаштування митників та інших прикордонних службовців. Крім того, важливо звернути серйозну увагу на прийняття та впровадження ефективної програми «повідомлення про порушення», що дедалі частіше реалізується в багатьох країнах і передбачає можливість інформувати про потенційні корупційні дії митників чи інших службовців прикордонного контролю).

Удосконалення регулювання обігу вогнепальної зброї, спрямоване на досягнення конкретних результатів (необхідно посилити законодавче регулювання обігу вогнепальної зброї, забезпечити чіткість і збалансованість відповідних законодавчих норм, а також вжити заходів для інформування широкої громадськості про них. Зокрема, варто підвищити обізнаність населення щодо того, яка зброя вважається незаконною, і які санкції передбачені за порушення. Важливо серйозно розглянути впровадження програм, бажано на національному рівні, що дозволять громадянам здати незаконну зброю без юридичних наслідків. Такі заходи мають відбуватися під суворим контролем, щоб уникнути повторного обігу зброї через корумпованих посадовців, а сама зброя повинна бути знищена, бажано публічно).

Збільшення повноважень та підвищення професіоналізму митних працівників (необхідно вдосконалювати знання митних працівників про найбільш розповсюджені контрабандні товари, такі як бурштин, деревина та сигарети. Важливо впровадити або посилити політику «підвищеної уваги», коли митники позначають певні товари як підозрілі та тимчасово затримують особу, що їх перевозить, для подальшого огляду експертом. Також потрібно покращити обізнаність працівників митниці про різні методи приховування

товарів, що застосовуються контрабандистами. Оскільки постійно з'являються нові методи контрабанди, необхідно протидіяти цьому через проведення регулярних тренінгів для митників, зокрема щодо сучасних способів виявлення та конфіскації контрабандних товарів. Також слід розширити повноваження для перевірки великих пакунків і дрібних посилок сумнівного походження, які проходять через митницю та кордони. Контрабандисти часто використовують помилкове маркування, щоб приховати перевезення заборонених товарів. Крім того, наркоторговці все частіше продають товари через Інтернет, відправляючи їх у невеликих поштових посилках).

Посилення заходів для боротьби з незаконною експлуатацією природних ресурсів (необхідно посилити оперативні заходи в районах, де відбувається експлуатація природних ресурсів. Ці заходи мають включати комплексні перевірки діяльності організацій, що займаються використанням національних ресурсів. Наприклад, можна вимагати від компаній надання чітких доказів законних ланцюгів поставок перед тим, як дозволяти продаж або транспортування природних ресурсів).

Покращення дотримання нормативних вимог валютними обмінними пунктами (необхідно запровадити більш суворі нормативи та покращити процес надання дозвільних документів регуляторними органами для створення та функціонування валютних обмінних пунктів. Варто проводити всебічні перевірки діяльності осіб, які подають заявки на відкриття такого бізнесу, та забезпечити, щоб вони чітко вказували та звітували про кінцевих бенефіціарних власників перед отриманням або продовженням дозволів на діяльність та ліцензій. Для зменшення обсягу тіньової економіки також слід стимулювати використання безготівкових розрахунків. Такі програми повинні включати механізми, які суттєво зменшать виплати готівкою заробітної плати).

Удосконалення технологічного моніторингу та відстеження маршрутів наркоторгівлі через впровадження заходів, націлених на досягнення результатів (необхідно посилити оперативні дії на відомих маршрутах

транспортування наркотиків, зосередившись на вдосконаленні технологічних заходів безпеки, організованих вздовж цих шляхів, для ускладнення транспортування наркотиків через кордони країни та всередині неї).

Покращення контролю та дотримання встановлених норм у зонах вільної торгівлі (Україні необхідно активізувати заходи в зонах вільної торгівлі в українських портах. Одеса визнана регіоном із підвищеною активністю організованих злочинних груп. Посилення контролю за товарами, що проходять через вільної економічні зони, сприятиме кращому виявленню контрабандних товарів, що потрапляють в Україну, і стримуватиме організовану злочинність від зловживання цими зонами).

Оцінка ризиків, пов'язаних із серйозними злочинами та організованою злочинністю (необхідно також регулярно оцінювати серйозні злочини та організовану злочинність з залученням міжнародних технічних консультантів за потреби. Це дозволить краще регулювати та адаптувати цільову політику, яка ефективно і продуктивно протидіє різним формам такої злочинності, знижуючи, таким чином, вплив НФП у державі) [13].

Своєчасним та необхідним є використання сучасних інформаційних та аналітичних інструментів для виявлення та відстеження нелегальних фінансових операцій і руху коштів. Нові технології мають потенціал створити більш швидку та ефективну систему боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму. Вони можуть підтримати реалізацію стандартів FATF і глобальні зусилля в цій сфері.

Впровадження інноваційних підходів у реформування системи міжнародного контролю нелегальних фінансових потоків може підвищити її ефективність. Впровадження сучасних інформаційних та аналітичних інструментів дає можливість автоматизувати процеси виявлення та оцінки підозрілих фінансових операцій. Штучний інтелект і аналіз значних обсягів даних мають можливість допомогти виявити і нелегальні фінансові потоки, і підозрілих клієнтів. Блокчейн-технології забезпечують можливість відстежувати фінансові транзакції, роблячи їх більш прозорими та

зрозумілими. Впровадження технологій RegTech сприяє автоматизації процесів дотримання регуляторних вимог і стандартів.

Використання біометричних технологій, таких як сканування відбитків пальців або розпізнавання облич, може гарантувати точну ідентифікацію людей під час проведення фінансових операцій і переказів. Розширена аналітика даних сприяє виявленню зв'язків між різними фінансовими транзакціями та учасниками, що допомагає у виявленні незаконних фінансових потоків.

Міжнародна співпраця між країнами та фінансовими організаціями сприяє покращенню процесів виявлення та розслідування незаконних фінансових потоків, особливо тих, що проходять через міжнародні кордони. Аналіз клієнтської поведінки є важливим інструментом, оскільки відстеження незвичних фінансових дій і звичок може допомогти ідентифікувати підозрілі транзакції.

Захист фінансових систем від кібератак і витоків інформації є ключовим фактором у запобіганні незаконним фінансовим потокам. Посилення законодавства та вдосконалення регуляторних норм можуть сприяти боротьбі з нелегальними фінансовими операціями шляхом запровадження жорсткіших стандартів і вимог. Відомо, що інноваційні методи контролю за незаконними фінансовими потоками включають технологічні рішення, міжнародну співпрацю та реформування законодавства. Використання таких підходів може ефективно запобігати нелегальним фінансовим операціям і знижувати їхній негативний вплив безпеку держави.

Застосування новітніх технологій та інновацій здатне допомогти як державним, так і приватним організаціям підвищити ефективність дотримання стандартів FATF, враховуючи всі можливі ризики. Розробка, впровадження та контроль за цими технологіями мають враховувати не тільки потенційні загрози, але й можливості, які вони відкривають. Важливо, щоб використання сучасних технологій відповідало міжнародним стандартам захисту даних, забезпечувало конфіденційність та гарантувало кібербезпеку.

Висновки до розділу 3

Використання світового досвіду є важливою умовою для підвищення ефективності контролю фінансових потоків. Однак на початкових етапах розвитку системи особливе значення має саме національна практика. Застосування вітчизняного досвіду сприяє вирішенню важливих соціальних завдань фінансового контролю, таких як забезпечення відповідності управління економікою законам, раціональне використання бюджетних коштів і ефективне розпорядження державними активами. Український досвід дозволяє чітко визначити пріоритети фінансового контролю, зокрема: відповідність управлінських рішень вимогам законодавства; контроль за цільовим та результативним використанням державних фінансів; забезпечення розумного розподілу та управління об'єктами державної власності; гарантування законності та прибутковості використання державного майна; інформування урядових органів і суспільства про результати перевірок і аудиторських процедур; можливість коригування управлінських рішень за підсумками аудиту; притягнення винних осіб до відповідальності; компенсація державних збитків та впровадження заходів для запобігання повторним порушенням.

Організована злочинність на міжнародному рівні генерує великі обсяги нелегальних доходів. Україна впровадила численні ініціативи для протидії корупції, боротьби з організованими кримінальними угрупованнями та блокування незаконних фінансових потоків, слугуючи прикладом для інших країн регіону. Для боротьби з організованою злочинністю, поверненням незаконно здобутих активів і припинення нелегальних грошових потоків потрібні рішучі дії в різних політичних сферах, а також на міжнародній арені. Україна вже здійснила ряд кроків, спрямованих на зниження рівня корупції та подолання організованої злочинності.

ВИСНОВКИ

На основі виконаних досліджень у цій роботі ми дійшли до таких висновків:

1. На сьогоднішній день немає єдиного, загальновизнаного визначення незаконних фінансових потоків, оскільки цей термін включає різноманітні дії та види діяльності, що відображають складність і різноманітність міжнародної незаконної торгівлі та фінансів. Відсутність чіткого і прийнятого визначення ускладнює дослідження цього явища та формулювання конкретних рекомендацій. Незважаючи на це, НФП можна охарактеризувати як доходи, надходження та інші активи, які виникають внаслідок таких дій, як корупція, незаконна торгівля та інші серйозні злочини.

2. У заходах із протидії незаконним фінансам беруть участь кілька учасників, що може призводити до дублювання функцій або до того, що різні інституції діють незалежно одна від одної в рамках контролю. Наприклад, процес оцінки незаконних фінансових потоків може розпочатися з подання звіту про підозрілі операції фінансовою установою, після чого різні органи запускають власні розслідування. Кожен етап може виконуватися різними підрозділами або кількома взаємодіючими агентствами.

У багатьох країнах функціонують численні правоохоронні та слідчі органи з різними, а іноді й перекриваючими повноваженнями. Для успішної боротьби з незаконними фінансовими потоками країнам потрібно впроваджувати чіткі правила або системи, які забезпечать, щоб діяльність різних органів не перешкоджала одна одній. Також важливо налагодити координацію та співпрацю між цими організаціями, де це можливо.

3. Для протидії незаконним фінансовим потокам було створено ряд міжнародних конвенцій, стандартів та відповідних органів. Серед них є конвенції ООН, які визначають стандарти, яких зобов'язані дотримуватися всі держави, щоб запобігти формуванню сприятливих умов для нелегальних фінансових потоків. Також до цього списку входять угоди або організації з

обмеженим числом учасників, які застосовують більш суворі та детальні заходи, що реалізуються країнами-учасницями, які проходять експертну перевірку для гарантування їх належного виконання.

4. Останнім часом спостерігається зростання масштабів тіньової економіки. Нові фінансові продукти і технології відкривають перед злочинцями додаткові можливості для здійснення злочинів дистанційно як у реальному житті, так і в Інтернеті. Головними чинниками, що сприяють розвитку фінансових злочинів, є перехід світової економіки на новий технологічний рівень, загальна цифровізація всіх сфер життя та глобалізація, яка дозволяє застосовувати різні юрисдикції для здійснення незаконних фінансових операцій. Держфінмоніторинг продовжує активно взаємодіяти з учасниками первинного фінансового моніторингу, державними структурами і правоохоронцями з метою виявлення підозрілих фінансових операцій та протидії незаконній діяльності. Особливу увагу приділяють схемам зовнішньоекономічної діяльності, де виведення коштів за кордон підтримується організованими кримінальними групами, що надають нелегальні послуги.

5. У 2022 році АРМА розглянуло 4 401 запит від слідчих, детективів, прокурорів і іноземних компетентних органів щодо активів, які могли бути під арештом у кримінальних справах. У 2023 році ця цифра зросла до 5 900 запитів. Протягом 2017-2023 років АРМА обробила 18 928 звернень від слідчих, детективів, прокурорів, судів і запитів від іноземних органів стосовно виявлення та розшуку активів, що можуть бути арештовані в кримінальних провадженнях. Протягом останніх 10 років Україна підвищила свій бал в Індексі сприйняття корупції на 11 пунктів. Щодо Індексу сприйняття корупції, наша країна зайняла 104-е місце, набравши 36 балів зі 100. У 2023 році Держфінмоніторинг активно співпрацював із компетентними органами інших країн і міжнародними організаціями, обмінюючись з ними інформацією. Він взаємодіяв з 89 підрозділами фінансової розвідки.

6. Сучасні методи контролю фінансових потоків, що застосовуються в розвинених країнах, можуть сприяти вдосконаленню системи контролю в Україні, дозволяючи ефективніше використовувати державні фінансові ресурси та підвищувати довіру громадян до фінансової системи. Європейський досвід свідчить, що управління та контроль у державному секторі часто ускладнюються через заплутану структуру адміністративних та господарських органів. Багато країн мають значні напрацювання у сфері контролю фінансових потоків, які можуть стати зразком для України.

7. Протидія організованій злочинності, незаконним фінансовим потокам і повернення неправомірно отриманих активів потребує рішучих дій як у внутрішній політиці, так і на міжнародній арені. Україна вже здійснила низку заходів для боротьби з корупцією, організованою злочинністю і нелегальними фінансовими потоками.

Попри значні економічні реформи, перед країною стоять важливі виклики розвитку, особливо в сферах освіти, охорони здоров'я, сільського господарства та інфраструктури. Ефективніші механізми вилучення й конфіскації незаконних активів можуть підтримати ці сектори і помітно поліпшити якість життя українців.

Міжнародне співробітництво між державами та фінансовими організаціями сприяє покращенню процесів виявлення й розслідування незаконних фінансових потоків, особливо тих, що перетинають міжнародні кордони. Зміцнення законодавчої бази та вдосконалення регуляторних норм можуть допомогти в протидії нелегальним фінансовим операціям через запровадження більш жорстких стандартів і вимог.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисенко Л.М. Зарубіжна практика державного фінансового контролю та можливості її імплементації в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 13-14. С. 50–54. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.13-14.50>.
2. Дмитренко В. І. Імплементація міжнародного досвіду державного аудиту для забезпечення економічної безпеки України. *Агросвіт*. 2020. № 10. С. 65–70. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.10.65>.
3. Звіт Державної служби фінансового моніторингу за 2022 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2022ukr.pdf>.
4. Звіт Державної служби фінансового моніторингу за 2023 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2023ukr.pdf>.
5. Звіт про діяльність Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, за 2023 рік. URL: <https://arma.gov.ua/zvit-pro-robuty>.
6. Звіт про діяльність Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, за 2022 рік. URL: <https://arma.gov.ua/zvit-pro-robuty>.
7. Індекс сприйняття корупції CPI-2023. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>.
8. Керівництво FATF щодо протидії фінансуванню розповсюдження зброї. Імплементація фінансових положень резолюцій Ради безпеки ООН з протидії розповсюдженню зброї масового знищення. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/kerivnytstvo_FATF.pdf.
9. Ключка О.В., Ключка С.С. Світова практика організації державного фінансового контролю та можливість її адаптації в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. № 6 (240). С. 93–104. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2021-1-240-93-104>.

10. Колпакова А. Державний фінансовий контроль на сучасному етапі: огляд концептуальних засад. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 2, No. 1, 2023, pp. 9 – 18. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20230201.02>; URL: j.isjmef.20230201.02.pdf.
11. Марушко Н. С. Курс лекцій навчальної дисципліни «Контроль фінансових потоків» для підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» Інституту управління, психології та безпеки та Центру післядипломної освіти, дистанційного та заочного навчання. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 146 с.
12. Москаленко Н. В. Світовий досвід побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. Вчені Записки, 2020, 2020/ 119. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_2/31_70_2_1.pdf#page=12.
13. Незаконні фінансові потоки та повернення активів в Україні: дослідницька робота 2021. URL: <https://unicri.it/sites/default/files/2021-09/UK%20Illicit%20Financial%20Flows%20and%20Asset%20Recovery%20in%20Ukraine.pdf>.
14. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/>.
15. Панасюк О. В. Аналіз досвіду у сфері державного фінансового контролю: Європейський Союз та Україна. *Економічний вісник*. Фінанси, облік, оподаткування. 2018. Вип. 2. С. 139–145.
16. Піхоцький В. Ф. Становлення державного аудиту для ефективного функціонування системи державного контролю. *Економічна політика та фінанси*. 2017. № 50. С. 198–207.

17. Піхоцький В. Ф., Піхоцька О. М. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. 484 с.
18. Розвиток державного фінансового контролю в Україні: монографія / Є. М. Романів, С. М. Гончарук, С. В. Приймак, Л. Я. Даниляк ; за заг. ред. проф. Романіва Є. М. Львів : Простір М, 2015. 174 с.
19. Сисоєва І.М., Добіжа Н.В. Особливості здійснення державного фінансового контролю в Україні. Вісник. Економічна наука. 2021. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/18_2021/4.pdf.
20. Типологічне дослідження «Актуальні методи, способи, інструменти легалізації (відмивання) злочинних доходів та фінансування тероризму (сепаратизму). URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%20%D0%94%D0%A1%D0%A4%D0%9C%D0%A3/Typology%202021.pdf>.
21. Asset Recovery and Management Agency. Mission. URL: <https://arma.gov.ua/en/mission>.
22. Aziani, Alberto. Illicit Financial Flows. 1st ed., Springer International Publishing, 2018, doi:10.1007/978-3-030-01890-0.
23. CARIN - the Asset Recovery Network. URL: <https://www.carin.network/>.
24. Council of Europe. Financial Investigations. URL: <https://Www.Coe.Int/En/Web/Moneyval/Implementation/Financial-Investigations>.
25. Council of Europe. The Use of NonConviction Based Seizure and Confiscation. 2020. URL: <https://rm.coe.int/the-use-of-non-conviction-based-seizure-andconfiscation-2020/1680a0b9d3>.
26. Department of Economic and Social Affairs. Goal 16. <https://sdgs.un.org/goals/goal16>. Accessed 12 Feb. 2021; see also United Nations. Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for

Development Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development. July 2015.

27. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC, EUR-LEX (2015).

28. Draining development?: controlling flows of illicit funds from developing countries / edited by Peter Reuter. URL: <http://www.tni.org/files/668150PUB0EPI0067848B09780821388693.pdf>.

29. European Commission. (2021). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions Empty on the EU Strategy to tackle Organised Crime 2021-2025.

30. European Commission. Financial Investigation. URL: https://Ec.Europa.Eu/Home-Affairs/What-We-Do/Financial-Investigation_en.

31. Financial Action Task Force. (2021). FATF 40 Recommendations - International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation.

32. Financial Action Task Force. (2010). FATF 40 Recommendations.

33. Final, Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the Assessment of the Risk of Money Laundering and Terrorist Financing Afecting the Internal Market and Relating to Cross-Border Activities. 24 July 2019. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/supranational_risk_assessment_of_the_money_laundering_and_terrorist_fnancing_risks_afecting_the_union_-_annex.pdf.

34. Hunter, Marcena. Measures That Miss the Mark: Capturing Proceeds of Crime in Illicit Financial Flows Models. 2018. URL:

<https://globalinitiative.net/analysis/capturing-proceeds-of-crime-in-illicit-financial-flows-models/>.

35. OECD. Illicit Financial Flows from Developing Countries: Measuring OECD Responses. 2014. URL: https://www.oecd.org/corruption/Illicit_Financial_Flows_from_Developing_Countries.pdf; and European Commission. COM (2019)

36. Stolen Asset Recovery Initiative (StAR). (n.d.). International Cooperation. <https://star.worldbank.org/focus-area/international-cooperation>

37. The State Financial Monitoring Service of Ukraine. About SCFM Pro Derzhfnmonitorynh. 28 July 2020. URL: <https://fu.gov.ua/pages/pro-sluzhbu/zagalni-vidomosti/proderzhfnmonitoring.html>.

38. The State Financial Monitoring Service Of Ukraine. 2019 Annual Report. 2020. URL: <https://fu.gov.ua/assets/userfiles/200/Activity%20reports/Report%20of%20the%20State%20Financial%20Monitoring%20Service%20of%20Ukraine%20for%202019.pdf>.

39. The State Financial Monitoring Service of Ukraine. Report on the National Risk Assessment in the Field of the Prevention and Counteraction of the Legalisation (Laundering) of Criminal Proceeds and the Financial Terrorism. 2019. URL: [https://fu.gov.ua/assets/userfiles/200/NRA/2 NRA report.pdf](https://fu.gov.ua/assets/userfiles/200/NRA/2%20NRA%20report.pdf).

40. UN Stats. Goal 16. 2018. URL: <https://unstats.un.org/sdgs/tierIIIindicators/files/Tier3-16-04-01.pdf>.

41. UNECA. Illicit Financial Flows Report of the High-Level Panel on Illicit Financial Flows from Africa. 2015. URL: <https://repository.uneca.org/handle/10855/22695>.